

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

JULIANNA DOVAL
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS SPECIALIZACIJA

NETEISĖTAS VERTIMASIS ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA
KAIP NUSIKALSTAMA VEIKA, JOS TAIKYMAS TEISMŲ PRAKTIKOJE IR
ATRIBOJIMAS NUO ADMINISTRACINĖS TEISĖS PAŽEIDIMO

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Oleg Fedosiuk

Vilnius, 2014

TURINYS

1. NETEISĖTAS VERTIMASIS ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA KAIP NUSIKALSTAMA VEIKA VERSLO TVARKAI	7
1.1. Verslo tvarka kaip įstatymų saugoma vertybė.....	7
1.2. Baudžiamosios atsakomybės pagrindimo ir jos ribų nustatymo klausimai.....	10
2. ATSAKOMYBĖS UŽ VERTIMOSI ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA REGULIAVIMAS UŽSIENIO VALSTYBĖSE.	16
3. NORMOS, KRIMINALIZUOJANČIOS NETEISĖTĄ VERTIMĄSI ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLĄ, RAIDA LIETUVOJE.....	21
4. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ NETEISĖTĄ VERTIMĄSI ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA SĄLYGOS IR JŲ TAIKYMO PROBLEMAS	26
4.1. Trumpas nusikalstamos veikos sudėties apibūdinimas	27
4.2. Ekonominės veiklos (vertimosi) samprata ir rūšys	29
4.3. Vertimosi ekonomine veikla neteisėtumas ir jo nustatymo kriterijai	33
4.4. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės takoskyra.....	39
4.4.1. Versliškumo požymio aiškinimo ir taikymo problemos	40
4.4.2. Stambaus masto požymio aiškinimo ir taikymo problemos.....	45
5. UŽDRAUSTOS VEIKLOS KAIP KVALIFIKUOTOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES TAIKYMO PROBLEMA.....	51
IŠVADOS.....	59
PASIŪLYMAI	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
ANOTACIJA.....	69
ANNOTATION.....	70
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	73

IVADAS

Lietuvos Respublikos Konstitucija, kaip aukščiausios teisinės galios aktas, saugo pagrindines žmogaus teises ir laisves, įpareigoja jas gerbti bei saugoti nuo bet kokio neteisėto kėsینimosi. Viena iš pripažįstamų ir gerbiamų kiekvienoje demokratinėje valstybėje žmogaus teisių ir laisvių sričių yra ekonominės žmogaus teisės ir laisvės. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnyje yra reglamentuojama, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Ši norma suponuoja tai, kad valstybė reguliuodama savo ūkinę veiklą privalo užtikrinti tiek savo, tiek visos tautos finansinius bei ekonominius interesus. Iš to išplaukia, kad valstybė negali toleruoti vertimosi ūkine, finansine, komercine ar profesine veikla nesilaikant nustatytos tvarkos ir juo labiau, negali toleruoti vertimosi iš esmės uždrausta veikla.

Lietuvos teisės sistemoje už vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla nesilaikant nustatytos tvarkos yra numatyta tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė. Be to, valstybė saugodama žmogaus teises bei visuomenės saugumą kriminalizuoja vertimąsi uždrausta veikla. Tačiau praktikoje taikant šias normas iškyla nemažai keblumų. Visu pirma, iškyla daug diskusijų vertinant šios veikos pavojingumą ir baudžiamosios atsakomybės būtinumą už verslo tvarkos nesilaikymą. Pažymėtina, jog baudžiamosios atsakomybės nustatymas už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra būdingas postsovietinėms valstybėms. Vakarų Europoje, esant aukštesnei verslo kultūrai, kur neteisėta ekonominė veikla neįgavo tokio didelio masto, ši problema yra sprendžiama visiškai kitokiomis teisinėmis priemonėmis, t.y. taikant ūkinės, prekybos, mokesčių teisės normas. Antra, iškyla problemų aiškinant ir taikant Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso¹ 202 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus vertinamuosius požymius – versliškas ir stambiu mastu vertimasis neteisėta veikla. Pažymėtina, kad šie požymiai yra pagrindiniai kriterijai, kuriais remiantis yra atibojama baudžiamoji ir administracinė atsakomybė, dėl to tikslus jų aiškinimas ir vienodas suvokimas yra labai svarbus. Trečia, iškyla daug problemų aiškinant kvalifikuotą šios nusikalstamos veikos sudėtį, t.y. uždraustos ekonominės veiklos požymį. Vieni mokslininkai teigia, kad uždrausta ekonominė veikla tai veikla, kuria iš principo negali verstis nei fizinis, nei juridinis asmuo, tai veikla, kurios vykdymo tvarka iš viso nėra numatyta. Tokios veiklos pavyzdžiais galėtų būti prekyba žmonėmis, narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamyba ir pan., tačiau šios nusikalstamos veikos yra kriminalizuojamos kitose Baudžiamojo kodekso straipsniuose, dėl to iškyla Baudžiamojo kodekso 202 str. 2 d. taikymo problema. Kiti mokslininkai iškelia klausimą ar iš viso ekonominę veiklą, kuri yra uždrausta galima vadinti ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla. Jokiose kituose finansiniuose įstatymuose nėra vartojama uždraustos veiklos

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2000, Nr. 89-2741

sąvoka, dėl to šios sąvokos aiškinimas baudžiamojoje teisėje iš esmės yra dirbtinis. Pažymėtina, jog baudžiamoji atsakomybė yra *ultima ratio* priemonė, dėl to baudžiamosios atsakomybės nustatymas turi būti grindžiamas aiškiais ir apibrėžtais kriterijais. Situacija, kai baudžiamosios ir administracinės atsakomybės takoskyra yra sprendžiama remiantis vertinamosiomis sąvokomis, kurios gali būti suprantamos labai įvairiai, negali būti toleruojama. Dėl to, Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje įtvirtina veika – neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, sukelia labai daug diskusijų. Siekiant suvienodinti šios normos taikymą, teismų praktikoje ne karta buvo aiškinami šios normos taikymo ribų klausimai, vertinamieji požymiai, sąvokos. Tačiau pažymėtina, jog precedentas susiformuoja ne iš karto, o tuo metu yra patiriamos labai skaudžios pasekmės – tarp jų ir žmogaus teisių pažeidimai.

Temos aktualumą rodo tai, kad neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma sulaukia labai daug kritikos. Taikant normą išskyla daug diskusijų dėl normos vertinamųjų požymių aiškinimo, jos ribų nustatymo, kvalifikuotos sudėties taikymo. Mokslininkų tarpe atsiranda siūlymų dekriminalizuoti šią veiklą, tačiau tuo pačiu metu, tokie siūlymai sulaukia ir daug diskusijų. Teismų praktikoje stengiamasi kiek įmanoma plačiau išaiškinti baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas, tačiau teismai taip pat negali peržengti savo įgaliojimų ribų, o toks teisinis reguliavimas gali sukelti žmogaus teisių pažeidimus. Nors Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje įtvirtinta norma slepia nemažai aiškinimo ir taikymo problemų, teisės doktrinoje ji nėra labai plačiai išnagrinėta ir išanalizuota. Trūksta konkrečių sprendimų ir pasiūlymų dėl normos tobulinimo. Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos įtvirtinimą, taikymą bei aiškinimą plačiausiai nagrinėjo prof. dr. Olegas Fedosiukas. Tam tikri šios temos aspektai pateikiami ir kitų mokslininkų darbuose – prof. dr. A. Abramavičiaus, dr. G. Ivoškos, R. Kaziliūnaitės.

Kadangi, egzistuoja labai daug neiškumų taikant neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normą, Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje įtvirtinti požymiai suprantami ir aiškinami skirtingai, išskyla problemos atibojant neteisėto vertimosi baudžiamąją ir administracinę atsakomybę, kas gali sukelti neteisėto vertimosi baudžiamųjų įstatymų taikymą bei žmogaus teisių pažeidimą, šio darbo tikslas yra – remiantis įstatymų nuostatomis, mokslinė literatūra bei teismų praktika, išanalizuoti ir susisteminti, apibendrinti neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos aiškinimą bei taikymą, įvertinti šios veikos pavojingumo laipsnį bei baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas. Atskleisti šios nusikalstamos veikos sudėties požymius, takoskyros tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės kriterijus, taip pat išanalizuoti ir atskleisti kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties – uždraustos veiklos, taikymo problematiką bei normos suvokimą. Siekianti įgyvendinti šį tikslą, yra keliami sekantys uždaviniai: 1) vertinant neteisėto vertimosi ūkine, komercine,

finansine ar profesine veikla normos pavojingumą, uždraustos veiklos kaip kvalifikuotos sudėties atsiradimą, išanalizuoti ir pateikti šios normos raidą Lietuvoje, taip pat išanalizuoti ir pateikti atsakomybės už vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla reguliavimą užsienio valstybėse; 2) siekiant atskleisti neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos objektyviuosius bei subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius, atlikti mokslinės literatūros bei teismų praktikos taikant šią normą analizę; 3) išanalizuoti ir pateikti kriterijus, kuriais remiantis yra grindžiama baudžiamosios ir administracinės atsakomybės takoskyra, išanalizuoti teismų praktiką šiais atvejais bei atskleisti baudžiamosios ir administracinės atsakomybės problematiką; 4) pateikti nusikalstamos veikos kvalifikuotos sudėties taikymo bei suvokimo problematiką, atskleisti uždraustos veikos sąvokos aiškinimo sudėtingumą, atlikti mokslinių diskusijų šiuo klausimu analizę bei pateikti išvadas, įvertinti šios veikos pavojingumą. Darbo naudingumas pasireiškia tuo, kad tai yra vientisas, susistemintas mokslinis darbas, pateikiantis visapusišką Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio analizę remiantis ne tik Lietuvos Respublikos teisės aktais, bet taip pat ir užsienio šalių teisės aktais, teismų praktika bei moksline literatūra. Šiame darbe yra analizuojami visi neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos aspektai, sutelkiamas dėmesys į normos aiškinimo bei taikymo problematiką, ko pasekoje pateikiamos konkrečios išvados bei pasiūlymai.

Šio darbo objektas yra neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla kriminalizavimo problematika Lietuvoje bei užsienio šalyse, šios veikos normos sudėties požymių analizė bei taikymas. Darbo dalykas – Lietuvos Respublikos įstatymai bei užsienio valstybių teisės aktai, nustatantys atsakomybę už neteisėtos veiklos vykdymą bei šių įstatymų taikymo praktika, teismų praktika taikant neteisėto vertimosi normą bei mokslinė literatūra šia tema.

Įgyvendinant šio darbo tikslą naudojami įvairūs metodai: 1) istorinis metodas naudojamas nagrinėjant nusikalstamos veikos kriminalizavimo raidą Lietuvoje bei užsienio valstybėse; 2) loginis metodas naudojamas pateikiant mokslinės literatūros bei teismų praktikos analizės išvadas, apibendrinimus, taip pat siekiant paaiškinti nusikalstamos veikos sudėties požymius, jų taikymą; 3) lyginamasis metodas naudojamas lyginant Lietuvos bei užsienio valstybių vertimosi neteisėta ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla atsakomybės taikymo priemones, taip pat vertinant šios nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius, santykį su kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtimi bei vertinant takoskyros tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės kriterijus; 4) gramatinis bei lingvistinis metodai naudojami aiškinant sąvokas, siekiant atskleisti tikrąją jų prasmę bei palengvinti nusikalstamos veikos sudėties požymių analizę; 5) empirinis metodas naudojamas atliekant teisės aktų analizę

bei tyrimą. Šio darbo pagrindiniais šaltiniais yra Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių teisės aktai, aktuali teismų praktika bei mokslinė literatūra.

Darbą sudaro kelios dalys. Pirmojoje dalyje analizuojamas baudžiamosios atsakomybės būtinumas ir pagrindumas už vertimąsi neteisėta ekonomine veikla, šios normos santykis ir vieta lyginant su kitomis nusikalstamomis veikomis. Pateikiamas užsienio valstybių reglamentavimas bei patirtis kriminalizuojant neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla. Taip pat atkreipiamas dėmesys į normos saugomą vertybę, jos aiškinimą. Šioje dalyje pateikiama neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos atsiradimo bei normos vystymosi istorija, kuri vėliau padės aiškinti tam tikrus normos požymius ir sąvokas. Šią darbo dalį sudaro skyrius „Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine finansine ar profesine veikla kaip nusikalstama veika verslo tvarkai“ su poskyriais „Verslo tvarka kaip įstatymų saugoma vertybė“ ir „Baudžiamosios atsakomybės pagrindimo ir jos ribų nustatymo klausimai“ ir skyrius „Normos, kriminalizuojančios neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, raida Lietuvoje“. Antrojoje darbo dalyje pateikiama neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos analizė, jos probleminiai aspektai, taikymo problematika. Atkreipiamas dėmesys į normos struktūrą, vertinamuosius požymius, jų aiškinimą bei normos taikymo ribas. Taip pat analizuojama administracinės ir baudžiamosios atsakomybės takoskyra, baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas. Pateikiama apibendrinta teismų praktika šiais klausimais. Šioje darbo dalyje taip pat analizuojama kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis, t.y. vertimasis uždrausta ekonomine veikla. Atkreipiamas dėmesys į kvalifikuotos normos aiškinimų variaciją, taikymo galimybes. Šią dalį sudaro skyrius „Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla sąlygos ir jų taikymo problemos“ su poskyriais „Trumpas nusikalstamos veikos sudėties apibūdinimas“, „Ekonominės veiklos (vertimosi) samprata ir rūšys“, „Vertimosi ekonomine veikla neteisėtumas ir jo nustatymo kriterijai“, „Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės takoskyra“ bei skyrius „Uždraustos veiklos kaip kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties taikymo problema“

1. NETEISĖTAS VERTIMASIS ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA KAIP NUSIKALSTAMA VEIKA VERSLO TVARKAI

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnyje konstatuojama, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.² Tuo remiantis valstybė nustato tam tikrus reikalavimus asmenims besiverčiantiems atitinkama ekonomine veikla, o nelegalus ir neteisėtas verslas yra draudžiamas. Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra kriminalizuojamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Baudžiamasis kodeksas) 202 straipsnyje, 31 skyriuje – Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai. Baudžiamosios teisės teorijoje yra pripažįstama, kad Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies skyrių pavadinimai išreiškia rūšinį kėsimosi objektą, t.y. kokia įstatymo saugoma vertybė yra pažeidžiama atitinkamuose skyriuose reglamentuotomis nusikalstamomis veikomis. Minėtame Baudžiamojo kodekso skyriuje reglamentuotos nusikalstamos veikos kėsinosi į įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytą vertimosi ūkine veikla tvarką. Vienas iš pagrindinių požymių, padedančių atskirti nusikalstamas veikas ūkininkavimo srityje nuo kitų panašių veikų ir yra valstybėje nustatytos verslo tvarkos pažeidimas. Dėl to būtina tiksliai nustatyti ir išsiaiškinti verslo tvarkos kaip įstatymų saugomos vertybės sampratą ir ribas.

1.1. Verslo tvarka kaip įstatymų saugoma vertybė

Įstatymų saugoma vertybė gali būti suprantama kaip nusikalstamos veikos objektas, t.y. kaip tam tikras dalykas į kurį yra nukreipta pavojinga veika. Iš Baudžiamojo kodekso 31 skyriaus pavadinimo „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ galima daryti išvadą, jog šiame skyriuje nusikalstamų veikų kriminalizavimu siekiama apsaugoti dvi vertybes – ekonomiką ir verslo tvarką. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo: „*BK 202 straipsnio 1 dalyje numatyta veika yra kėsinamasi į įstatymais ir kitais teisės aktais nustatytą ekonomikos ir verslo tvarką. Neteisėtai verčiantis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra pažeidžiama įstatymais ir teisės aktais nustatyta ekonomikos ir verslo tvarka, iškreipiamas rinkos dalyvių sąžiningos konkurencijos principas. Svarbu ir tai, kad šiame straipsnyje numatyta nusikalstama veika neretai kėsinamasi ne tik į Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose norminiuose aktuose nustatytą ekonomikos ir verslo tvarką. Priklausomai nuo neteisėtos veiklos pobūdžio gali būti padaroma žala ir kitoms baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms – valstybės finansų sistemai, aplinkai, žmonių sveikatai, normaliai juridinio asmens veiklai ir*

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

pan.”.³ Pagal Lietuvių kalbos žodyną, ekonomika (gr. *oikonomikē (technē) – ūkininkavimas, ūkininkavimo menas*) tai yra visuma gamybinių santykių, atitinkančių tam tikrą visuomenės gamybinių jėgų raidos pakopą.⁴ Sąvoka „ekonomika“ yra gana plati ir sunkiai apibrėžiama, tačiau baudžiamosios teisės tikslai ir paskirtis reikalauja, kad kriminalizuotos nusikalstamos veikos būtų aiškinamos taikant siaurinamąjį aiškinimo metodą ir pernelyg platus ir abstraktus įstatymų saugomos vertybės aiškinimas neatitiktų baudžiamosios teisės kaip *ultima ratio* paskirties. Tuo tarpu sąvoką „verslo tvarka“ yra siauresnė ir gali būti apibrėžta kaip tam tikros taisyklės, įtvirtintos įstatymuose ir kituose teisės aktuose, kurių privaloma laikytis besiverčiant atitinkama ekonomine veikla. Taigi, pagrindinė Baudžiamojo kodekso 202 str. įstatymo saugoma vertybė yra ekonomika ir verslo tvarka, tačiau aiškinant šių terminų sampratą išskyla tam tikrų sunkumų. Sąvoka „ekonomika“ yra gana abstrakti ir atskleisti jos turinį kaip įstatymo saugomos vertybės nėra paprasta. Pasak prof. dr. Armaną Abramavičių šiuo atveju reikia turėti omenyje, kad „sąvokų „ekonomika“ ir „verslo tvarka“ santykis – tai visumos ir dalies santykis. *Ekonomika – kurios nors visuomenės santvarkos gamybos būdo pagrindas. Viena iš šio gamybos būdo pagrindo sudedamųjų dalių yra verslas. Taigi verslas – vienas iš ekonomiką apibūdinančių elementų. Todėl nusikalstamomis veikomis kėsintis į verslo tvarką kartu pačiu bendriausiu požiūriu yra kėsinamasi ir į ekonomiką. Taigi apibūdinant šią nusikalstamų veikų grupę vargu ar papildomai reikėtų nurodyti ekonomiką kaip rūšinį jų kėsinimosi objektą.*“⁵

Kaip pavyzdį taip pat galima būtų išnagrinėti Rusijos Federacijos Baudžiamąjį kodeksą. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 202 straipsnis kriminalizuoja neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla. Kaip atitiktis šiai normai Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse yra 171 straipsnis, numatantis atsakomybę už neteisėtą vertimąsi verslu (rus. Незаконное предпринимательство)⁶. Ši norma yra įtvirtinta 22-ame Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso skyriuje „Nusikalstamos veikos verslo tvarkai“, 8-oje šio kodekso dalyje „Nusikalstamos veikos ekonomikai“. Rusijos Federacijos baudžiamojoje teisėje įstatymų saugoma vertybė (objektas) yra skirstoma į bendrąją, bendrinę, rūšinę ir tiesioginę (rus. общий, родовой, видовой и непосредственный). Šiuo atveju reikšmės turi bendrinė ir rūšinė įstatymo saugoma vertybė. Bendrinis nusikalstamų veikų objektas tai yra tokių socialinių, visuomeninių

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-159/2013).

⁴ *Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas* [interaktyvus] Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 [žiūrėta 2014-07-04]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>

⁵ Abramavičius, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*. 2003, t. 48: 7-14. p. 9.

⁶ Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-08] <<http://zakonbase.ru/ugolovnyj-kodeks/>>

santykių grupė, kuri yra saugoma vieno, tam tikro teisės normų komplekso. Kaip priimta, ši įstatymo saugoma vertybė yra nustatyta tam tikroje Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso dalyje, t.y. dalies pavadinime. Tuo tarpu rūšinis nusikalstamų veikų objektas tai yra tam tikri visuomeniniai santykiai priskiriami vienai, tapačiai rūšiai. Ši įstatymo saugoma vertybė yra nustatyta Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso skyriuje, t.y. skyriaus pavadinime. Taigi, iš to sprendžiant, neteisėto vertimosi verslu Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse rūšinė įstatymo saugoma vertybė yra verslo tvarka, o bendrinė – ekonomika⁷. Apibendrinant, Rusijos Federacijos baudžiamojoje teisėje ekonomika ir verslo tvarka kaip įstatymo saugomos vertybės taip pat yra suprantamos kaip visumos ir dalies santykis. N.A. Lopašenko teigia, kad nusikaltimų vykdomų ekonominės veiklos srityje objektas yra ekonominiai santykiai, besivystantys ekonominės veiklos vykdymo principų pagrindu. Prie tokių principų gali būti priskiriami ekonominės veiklos vykdymo laisvės, ekonominės veiklos vykdymo remiantis įstatymų nustatytais reikalavimais principai, sąžiningos konkurencijos principas, kriminalinių veiksmų draudimo ekonominėje veikloje principas.⁸ Galima daryti išvadą, kad terminai „ekonomika“ bei „verslo tvarka“ kaip įstatymo saugoma vertybė gali būti naudojamos ir suprantamos kaip vientisas derinys, t.y. kaip viena, bendra įstatymų saugoma vertybė, o jų skirstymas į atskiras įstatymų saugomas vertybes prarastų funkcinę reikšmę.

Pagal Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą *„verslo tvarka, kaip šios normos saugoma vertybė, sietina su esminiais teisiniais reikalavimais, keliamais ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui.“*⁹ Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymėjo, kad *„Valstybė, nustatydamą verslo tvarką, įgyvendina savo konstitucinę pareigą reguliuoti ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei (Konstitucijos 46 straipsnis). Plačiąja prasme verslo tvarka apima tiek bendrąsias verslo subjektų teises ir pareigas (pvz., CK 2.4, 2.74, 2.77 straipsniai, mokesčių įstatymai ir poįstatyminiai aktai ir t.t.), tiek specialiuosius reikalavimus, keliamus atskiroms verslo rūšims (pvz., Kelių transporto kodeksas, bankų, švietimo, farmacijos, turizmo, statybos, advokatūros, medicinos praktikos, audito ir kiti įstatymai bei poįstatyminiai aktai). Kita vertus, aiškinant verslo tvarką kaip baudžiamųjų įstatymų saugomą vertybę, atsižvelgtina į tai, kad už įvairius verslo tvarkos pažeidimus nustatyta ne*

⁷ *Общая характеристика преступлений в сфере экономической деятельности* [General characteristics of the crimes in the sphere of economic activity] [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-08] <<http://www.finexg.ru/obshhaya-xarakteristika-prestuplenij-v-sfere-ekonomicheskoy-deyatelnosti/>>

⁸ Volženkin, B.V. *Преступления в сфере экономической деятельности (экономические преступления)* [Crimes in the field of economic activity (economic crimes)]. Санкт-Петербург: Juridicheskij centr Press, 2002. p. 81.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-159/2013).

*baudžiamoji, bet administracinė atsakomybė. Kolegija pažymi, kad, atsižvelgiant į baudžiamosios ir administracinės atsakomybės tikslus, taip pat į BK 202 straipsnio pavadinimą ir turinį, verslo tvarka kaip šios normos saugoma vertybė sietina su esminiais teisiniais reikalavimais, keliamais ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui.*¹⁰ Taigi, pažymėtina, jog verslo tvarka kaip baudžiamosios teisės saugoma vertybė siejama ne su pavieniais vykdomos veiklos trūkumais, o su esminiais teisinių reikalavimų pažeidimais. Bet koks vykdomos veiklos trūkumas savaime dar neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.

Apibendrinant galima teigti, jog Baudžiamojo kodekso 31 skyriaus įstatymo saugoma vertybė yra ekonomika ir verslo tvarka, kuri turi būti suprantama kaip visumos ir dalies santykis. Atsižvelgiant į baudžiamosios teisės paskirtį, minėta įstatymo saugoma vertybė turi būti aiškinama siaurinamai ir konkrečiai, t.y. nustatant tam tikras atsakomybės ribas. Dėl to, Baudžiamojo kodekso 202 str. saugoma vertybė yra verslo tvarka, kuri yra sietina su teisiniais reikalavimais, keliamais ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui ir suprantama kaip tam tikros taisyklės, įtvirtintos įstatymuose ir kituose teisės aktuose, kurių privaloma laikytis besiverčiant atitinkama veikla. Pažymėtina, kad verslo tvarka kaip baudžiamosios teisės saugoma vertybė gali būti sietina tik su esminiais teisinių reikalavimų pažeidimais.

1.2. Baudžiamosios atsakomybės pagrindimo ir jos ribų nustatymo klausimai

Kaip ir buvo minėta ankstesniame poskyryje, neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla kaip baudžiamajame įstatyme nustatyta veika gali būti siejama tik su esminiais teisiniais reikalavimais, keliamais ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui. Tai reiškia, kad baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik tais atvejais, kai padaryta veika yra labai pavojinga ir sukelia neigiamas teises pasekmes. Lietuvos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad *„nustatant teisinius apribojimus bei atsakomybę už teisės pažeidimus, privalu paisyti protingumo reikalavimo, taip pat proporcingumo principo, pagal kurį nustatytos teisinės priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje ir tinkamos siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams (tarp tikslų ir priemonių turi būti pusiausvyra), jos neturi varžyti asmens teisių labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti*¹¹. Iškyla klausimas, ar neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra tiek

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-388/2009).

¹¹ Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“. *Valstybės žinios*. 2006-01-19, Nr. 7-254.

pavojinga veika, kad už jos pažeidimą nustatyta baudžiamoji atsakomybė yra priemonė atitinkanti protingumo, proporcingumo principus bei nėra varžanti asmens teisių labiau negu reikia keliamiems tikslams pasiekti.

Vakarų Europos šalyse atsakomybė už neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla, t.y. jos neįregistravus arba neturint licencijos, taikoma remiantis mokesčių, prekybos, konkurencijos teisės aktų normomis ir atitinka administracinės atsakomybės pobūdį. Kaip pavyzdžiui, Prancūzijos Baudžiamajame kodekse¹² nusikaltimai verslo tvarkai yra kriminalizuoti Prancūzijos baudžiamojo kodekso 3 knygoje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai turtui“. Šioje knygoje yra numatyti nusikaltimai susiję su verslo tvarka: sukčiavimas besiverčiant atitinkama veikla (313-1, 313-2 straipsniai), tyčinis įmonės nemokios būklės sudarymas (314-7, 314-8 straipsniai). Taip pat yra kriminalizuotos atskiros normos numatančios atsakomybę už vertimąsi tam tikra uždrausta veikla, pvz., prekyba narkotikais, prekyba žmonėmis (2 knyga), tačiau priešingai nei Lietuvos Baudžiamajame kodekse, nėra normų saugojančių verslo tvarką ir pagal esmę atitinkančių Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio esmę. Švedijos Baudžiamajame kodekse normos, susijusios su verslo tvarka yra įtvirtintos devintame ir vienuoliktame kodekso skyriuose. Šių normų analizė leidžia teigti, kad kaip tokios, specialios normos numatančios atsakomybę už neteisėtą vertimąsi ūkininkavimo veikla nėra. Švedijoje baudžiamosios teisės priemonės verslo tvarkos apsaugos srityje nėra labai plačiai taikomos, o didesnis dėmesys kreipiamas į civilinės bei administracinės atsakomybės taikomas priemones.¹³ JAV taip pat prioritetas yra taikomas administracinės teisės normoms. Pavyzdžiui, JAV vertimasis finansine veikla neturint licencijos arba leidimo nėra laikoma nusikaltimu. Įstatymuose numatyta bausmė priklauso nuo pramonės šakos, kurioje buvo veikama, pažeidimo pavojingumo, masto. Už smulkesnius pažeidimus gali būti taikoma bauda bei privalomas mokesčių sumokėjimas, už stambesnius pažeidimus gali tekti sumokėti baudas bei mokesčius ne tik federacijos subjektų institucijoms bet ir federalinėms institucijoms.¹⁴

Pažymėtina, kad nusikaltimai verslo tvarkai, tarp jų ir neteisėtas vertimasis ekonomine veikla, savo pobūdžiu labai susiję su kitais teisės pažeidimais. Kaip pabrėžia prof. dr. A. Abramavičius „vienas iš sudėtingiausių dalykų, konstruojant nusikalstamų veikų verslo tvarkai

¹²Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-15] <<http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>>

¹³ Karpovich, O.G. *Ugolovno-pravovaja okhrana predprinimatelskoj dejatelnosti v Rossii i stranakh Evropy* [Criminal-law protection of enterprise activity in Russia and Europe] [interaktyvus] Maskva, 2003 [žiūrėta 2014-07-15] <<http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=131217>>

¹⁴ K.A. Francis. *What Can Happen If You Open a Business Without a Business License?* [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-15] <<http://smallbusiness.chron.com/can-happen-open-business-business-license-2461.html>>

sudėtis, buvo tai, kad šias sudėtis reikėjo sukonstruoti taip, jog nusikalstamas veikas būtų galima atskirti nuo kitų teisės pažeidimų, ypač nuo civilinių deliktų ir administracinių nusižengimų. Šiuo atveju reikėjo turėti omenyje, kad įstatymais reguliuojant ūkinę veiklą yra galutinis civilinių teisinių ir baudžiamųjų teisinių tokio reguliavimo metodų rūšys, prioritetą teikiant civilinės teisės normoms. Todėl baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas ūkinės veiklos srityje pagal Baudžiamąjį kodeksą dažniausiai siejama su tokios veikos mastu, jos padarymo būdu, padariniais, veikos tikslais ir motyvais.¹⁵ Kaip pažymėjo Lietuvos Konstitucinis Teismas „Veikų kriminalizavimo procesas siejamas su visuomenėje vykstančiais socialiniais reiškiniais, tačiau kriminalizuojant veikas ne visada yra įvertinamos kitų teisės šakų realios galimybės sureguliuoti ir apsaugoti tam tikrus visuomeninius santykius. Lyginamojoje baudžiamojoje teisėje yra pavyzdžių, kai veikų kriminalizavimu ir ypač bausmių už neteisėtas veikas sugriežtinimu iš esmės yra siekiama įbauginti potencialų nusikaltėlį, kad jis nedarytų nusikaltimo. Tačiau tokiomis priemonėmis šis tikslas ne visada yra pasiekiamas. Kad veika būtų pripažinta nusikaltimu, reikia įvertinti visus su jos padarymu susijusius aspektus. Siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.)“¹⁶. Kaip teigia dr. Darius Pranka „Juk baudžiamoji teisė – tai teisės šaka, disponuojanti griežčiausiomis prievartos priemonėmis, labiausiai suvaržančiomis žmogaus teises, atimančiomis laisvę. Naudoti ir taikyti šias prievartos priemones reikėtų tik tam tikrais, specialiais atvejais, todėl prieš jas taikant būtina kruopščiai išanalizuoti padarytą teisės pažeidimą. Esant galimybei išspręsti konfliktą kitomis turimomis teisinėmis priemonėmis, baudžiamosios atsakomybės taikyti nereikėtų.“¹⁷ Žala arba pavojingi padariniai, kurie pirmiausiai siejasi su neteisėtu vertimusi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra finansinė žala, t.y. mokesčių nesumokėjimas. Pasak B.V. Volženkinio, neteisėtos ekonominės veiklos vykdymo pasekmės yra įstatymuose numatytos verslo tvarkos, užtikrinančios normalų ekonomikos vystymąsi, pažeidimai, finansinių valstybės interesų pažeidimai, t.y. mokesčių

¹⁵ Abramavičius, A. *Supra* note 5, p. 11.

¹⁶ Lietuvos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl ATPK atitikties Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2005-11-12, Nr. 134-4819.

¹⁷ Pranka, D. Lietuvos Respublikos baudžiamojos kodekso 179 straipsnyje numatyta nusikalstamą veiką ir civilinės teisės pažeidimą skirianti riba. *Jurisprudencija*. 2011, 3(2): 649–664. p. 651.

nesumokėjimas, privalomų mokėjimų gaunant licenciją, registruojant įmonę nesumokėjimas¹⁸. Tokiai nuomonei taip pat pritaria V. Chiliuta, kuris teigia, kad neteisėto vertimosi ekonomine veikla pavojingumas pasireiškia valstybės ekonominių ir mokestinių interesų pažeidimu. Asmuo turi galimybę gauti nekontroliuojamas pajamas, o valstybė praranda galimybę papildyti savo biudžetą ir jį kontroliuoti.¹⁹ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo²⁰ 40 straipsnio 1 punkte numatyta mokesčio mokėtojo pareiga laiku ir tiksliai įvykdyti mokestinę prievolę, tačiau neesant tam tikros legalios vertimosi verslu formos, įgaliota valstybės institucija negali kontroliuoti ūkio subjekto veiklos. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.2 straipsnyje įtvirtinta, kad prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus sukuria prievolinius santykius, o pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.1 straipsnį prievolė – tai teisinis santykis, kurio viena šalis privalo atlikti kitos šalies naudai tam tikrą veiksma arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. Tuo remiantis, galima teigti, kad santykiai tarp ūkio (verslo) subjekto ir mokesčių administratoriaus yra prievoliniai, o jų atsiradimo pagrindas – Mokesčių administravimo įstatymas. Dėl to, jeigu mokesčių mokėtojas, (ūkio subjektas) neteisėtai verčiasi atitinkama veikla, t.y. nesilaiko nustatytos vertimosi tokia veikla tvarkos ir to pasekoje nesumoka įstatymų nustatytų mokesčių jam gali būti taikomos civilinės teisės priemonės ir neįvykdyta prievolė išieškoma civilinio ginčo teisenos tvarka. Tokiu būdu pagrindinė žala, kurią sukelia neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla, t.y. mokesčių nesumokėjimas valstybei, galėtų būti pašalinama remiantis civilinės bei mokesčių teisės priemonėmis netaikant baudžiamosios atsakomybės. Žinoma, jeigu tam tikras subjektas, pažeidžia įstatymų reikalavimus ir veikia nelegaliai, tokia jo veikla sukelia ir kitus, ne finansinius padarinius: nepagarba ir nesilaikymas valstybės nustatytos tvarkos, kitų asmenų interesų galimi pažeidimai ir pan. Tuo remiantis, tokia asmens veikla negali būti nenubausta, tačiau iškyla klausimas ar tokio subjekto veikla yra tiek pavojinga, kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Šiuo metu Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso²¹ 173 straipsnyje nustatyta atsakomybė už neteisėtą vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla. Padarius administracinę teisės pažeidimą, numatyta bausmė yra bauda bei pagamintos

¹⁸ Volženkin, B.V. *supra* note 8, p.161-162.

¹⁹ Chiliuta, V. *Sem argumentov v polzu dekriminalizaciji nezakonnogo predprinimatelstva* [Seven Arguments in Favor of the Decriminalization of Illegal Business Activity] [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-20] <<http://livelawyer.ru/ugolovnyj-protsess/analitika/item/280-sem-argumentov-v-polzu-dekriminalizatsii-nezakonnogo-predprinimatelstva/>>

²⁰ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Žin.*. 2004, Nr. 63-2243.

²¹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Žin.*. 1985, Nr. 1-1.

produkcijos, įrankių, žaliavos ir gautų pajamų iš šios veiklos konfiskavimas. Apibendrinant visą tai, galima būtų teigti, kad galbūt baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla yra per griežta ir neatitinka baudžiamosios teisės keliamų tikslų bei neatitinka protingumo ir proporcingumo principų.

Kaip teigia A.M. Jakovlevas, individualios veiklos bei juridinių asmenų registracija yra reikalinga siekiant palengvinti kontrahentų santykius, supaprastinti jų identifikaciją bei užtikrinti galimybę ginti pažeistas teises teismuose. Tačiau, tuo pačiu metu A. M. Jakovlevas teigia, kad valstybinė individualios veiklos arba juridinio asmens registracija nėra būtina, t.y. vykdyti ekonominę veiklą galima tiek įregistravus veiklą, tiek be registracijos. Kitaip tariant, šis mokslininkas teigia, kad ekonominės veiklos registracija yra asmens teisė, bet ne pareiga. Remiantis šią poziciją, mokslininkas abejoja baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla pagrįstumu²². Kaip ir buvo minėta, siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę. Įstatymų leidėjas, kriminalizuodamas atitinkamą veiką, dažnai tokį pasirinkimą motyvuoja prevencijos tikslu, t.y. kad nustatant griežtą atsakomybę už tam tikrą veiką ji veiks kaip prevencinė priemonė ir skatins potencialius nusikaltėlius taip nesielti. Tačiau praktika rodo, kad toks tikslas ne visada duoda teigiamų rezultatų ir yra netinkamas. Prevencinių tikslų įgyvendinimas nustatant griežtą atsakomybę turėtų labai brangią socialinę kainą, be to, tokia baudžiamoji politika keltų abejonių ir dėl jos konstitucingumo.²³ Pavyzdžiui, V. Chiliuta nurodo 7 priežastys, dėl kurių būtų tikslinga dekriminalizuoti neteisėto vertimosi ekonomine veikla normą: 1) toks baudžiamasis-teisinis reguliavimas stabdo legalios ekonominės veiklos vystymąsi. Baudžiamosios atsakomybės nustatymas už vertimąsi neteisėta ekonomine veikla yra nepagrįsta ir per daug griežta priemonė, pažeidžianti konstitucinį laisvo ekonominės veiklos vykdymo principą; 2) vertimasis neteisėta ekonomine veikla savo turiniu neprilygsta nusikaltimui. Lyginant šią veiką su prekyba žmonėmis, prekyba narkotikais, kyšininkavimu, susijusių būtent su nelegalia veikla, neteisėtas vertimasis ekonomine veikla tampa baudžiamas ne veikos turinio, bet veikos formos prasme. Nusikaltimo esmė yra tame, kad asmuo neįvykdo įstatymų nustatytų reikalavimų, t.y. neįregistruoja veiklos, negauna licencijos. Įvykdžius šiuos reikalavimus, veikla taptų legali; 3) nėra įmanoma nustatyti neteisėtos ekonominės veiklos sukeltus padarinius, kurie yra siejami su kaltinamojo gautu pelnu iš šios veiklos (autorės pastaba – Lietuvoje šis kriterijus ne visiškai tikslus, nes priešingai negu Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse Lietuvos Respublikos baudžiamojame kodekse 202 straipsnyje įtvirtinta

²² Volženkin, B.V. *supra* note 8, p. 64.

²³ Fedosiuk, O. Baudžiamoji atsakomybė už vertimąsi neteisėta komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla: optimalių kriterijų beiškant. *Jurisprudencija*. 2013, 20(1): 301–317. p. 302.

formali nusikalstamos veikos sudėtis. Tačiau vienas iš kriterijų atribojantis baudžiamąją ir administracinę atsakomybę yra stambus mastas, kurio nustatymas ir įrodinėjimas yra gana sudėtingas. Pažymėtina, kad vykdant neteisėtą veiklą, labai retai yra vedama buhalterinė apskaita ir apskaičiuoti gautas pajamas nėra paprasta.); 4) numatytoje neteisėto vertimosi ekonomine veikla veikoje trūksta požymių nurodančių veikos pavojingumą, t.y. smurto, grasinimų, prievartos, apgaulės. Veika yra nepakankamai pavojinga, kad prilygtų nusikaltimui; 5) praktika rodo, kad neretai yra piktnaudžiaujama kvalifikuojant šią veiką. Normos neapibrėžtumas lemia tai, kad norma gali būti labai plačiai interpretuojama ir tai lemia neteisingą veikos kvalifikavimą; 6) užsienio šalyse panašaus baudžiamojo reguliavimo nėra. Vakarų Europos šalyse panaši veikla atitinka administracinės teisės pažeidimą; 7) norma morališkai yra pasenusi. Tuo metu, kai buvo sprendžiama dėl normos kriminalizavimo laisvos rinkos ekonominiai santykiai tik buvo pradėję vystytis, dėl to ir reikalavo didesnio valstybės institucijų įsikišimo ir kontrolės.²⁴

Apibendrinant, galima teigti, jog baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra diskusijos dalyku ir gali būti ginčytina. Kaip rodo stipriai ekonomiškai išsivysčiusių šalių patirtis, baudžiamoji atsakomybė už minėtą veiką nėra būtina. Tokiais atvejais yra taikoma administracinio pobūdžio atsakomybė. Lietuvos Respublikos įstatymuose už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra numatyta tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė, o padarytą materialinę žalą leidžia kompensuoti civilinės teisės normos. Baudžiamoji atsakomybė šiuo atveju yra taikoma, kai padaromi esminiai verslo tvarkos pažeidimai, o padaryta veika sukelia pavojingus padarinius, atitinkančius baudžiamosios teisės paskirtį, tačiau tokia norma yra labai abstrakti ir leidžia ją plačiai interpretuoti. Veikos pavojingumas, pavojingi padariniai, kurie sukeliama neteisėtu vertimusi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla gali būti pašalinami ir kitomis įstatymų nustatytais poveikio priemonėmis, t.y. taikant civilinės bei administracinės teisės normas. Kaip ir pažymėjo Lietuvos Konstitucinis Teismas siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę, o nustatant teisinius apribojimus bei atsakomybę už teisės pažeidimus, privalu paisyti protingumo reikalavimo, taip pat proporcingumo principo. Baudžiamosios atsakomybės nustatymas prevenciniais tikslais taip pat nėra pateisinamas. Tačiau Lietuvoje kol kas mažai yra kalbama apie galimybę dekriminalizuoti šią veiką, dėl to būtina Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje įtvirtintą normą išanalizuoti ir nustatyti aiškius kriterijus, kuriais remiantis būtų sprendžiama apie baudžiamosios atsakomybės atsiradimą.

²⁴ Chiliuta, V. *supra note 20*.

2. ATSAKOMYBĖS UŽ VERTIMOSI ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA REGULIAVIMAS UŽSIENIO VALSTYBĖSE.

Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normą daugiausiai galime atrasti Sovietų Sąjungos (TSRS) sudėtyje buvusių valstybių baudžiamosiose kodeksuose. Taip yra dėl to, kad šios normos atsiradimui didelę įtaką daro ekonominių – socialinių, ekonominių – politinių santykių vystymasis. Kaip yra žinoma, Sovietų Sąjungoje egzistavo planinė ekonomika, kurioje visos įmonės priklausė valstybei, o prekių mainai nebuvo laisvi ir savanoriški. XX a. pabaigoje, žlugus Sovietų Sąjungai nepriklausomybę atgavusiose valstybėse buvo pradėta vystyti valstybinę ekonomiką remiantis ūkinės laisvės principu, buvo kuriama rinkos ekonomika, kurios pagrindu yra privati nuosavybė, privatus verslas. Kadangi naujai atsikūrusioms valstybėms iš naujo reikėjo kurti ekonominius santykius, iš naujo diegti visuomenėje ekonominę moralę – valstybės įsikišimas vykdant privatų verslą tapo būtinas. Tam, kad naujai besikuriantis privatus verslas nepažeistų sąžiningo teisėto vertimosi ekonomine veikla, tam kad laikytųsi valstybės nustatytos verslo vykdymo tvarkos ir to pasekoje valstybė galėtų tinkamai kontroliuoti ekonominės veiklos vystymąsi, buvo nuspręsta kriminalizuoti neteisėto vertimosi ekonomine veikla veiką.

Daugelyje postsovietinių valstybių baudžiamosiose kodeksuose neteisėto vertimosi ekonomine veikla norma yra siejama su ekonominės veiklos vykdymu be būtino šios veiklos registravimo, veiklos vykdymu neturint licencijos arba ekonominės veiklos vykdymu nesilaikant licencijoje nustatytų taisyklių. Tačiau, ne visuose postsovietinėse valstybėse neteisėto vertimosi ekonomine veikla norma buvo kriminalizuota vienodai. Pavyzdžiui, Baltarusijos Respublikos baudžiamojo kodekso 233 straipsnyje²⁵, Gruzijos baudžiamojo kodekso 192 straipsnyje²⁶, Kazachstano Respublikos baudžiamojo kodekso 190 straipsnyje²⁷ neteisėtos ekonominės veiklos baudžiamumas yra siejamas su ekonominės veiklos pajamomis, t.y. su iš neteisėtos ekonominės veiklos gautomis pajamomis dideliu mastu. Tuo tarpu Moldovos Respublikos baudžiamojo

²⁵Baltarusijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <http://etalonline.by/?type=text®num=HK9900275#load_text_none_1_>

²⁶Gruzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241370&subID=100095257,100095259,100095267,100095520,100095539#text>>

²⁷Kazachstano Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00087&uro=080200>>

kodekso 241 straipsnyje²⁸ neteisėtos ekonominės veiklos baudžiamumas yra siejamas su iš šios veiklos gauto *pelno* stambiu mastu. Kaip teigia A. E. Žalinskij, pelnas yra būtent tai, kas parodo neteisėto vertimosi ekonomine veikla rezultata. Būtent gauto pelno dydis lemia mokėtinų valstybei mokesčių dydį.²⁹ Pažymėtina, kad vienas iš požymių, lemiantis neteisėto vertimosi ekonomine veikla pavojingumą, priešingumą teisei ir yra nesumokėti, nustatyti privalomai mokėtini mokesčiai valstybei. Tuo remiantis, būtų protinga padarytą neteisėto vertimosi ekonomine veikla veiką vertinti pagal realiai gautą pelną, bet ne pajamas.

Lyginant kitu aspektu, pavyzdžiui, Gruzijos baudžiamajame kodekse, Kazachstano Respublikos baudžiamajame kodekse vienu iš veikos padarymo būdu yra įtvirtintas ekonominės veiklos vykdymas nesilaikant licencijoje nustatytų reikalavimų. Tuo tarpu Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse, Baltarusijos Respublikos baudžiamajame kodekse tokio požymio nėra. N.F. Semionovos nuomone, tokio požymio įtvirtinimas neteisėtos ekonominės veiklos vertimosi normoje yra pagrįstas ir toks pavyzdys yra sektinas.³⁰ Šiek tiek kitokia norma yra įtvirtinta Bulgarijos Respublikos baudžiamajame kodekse 234a straipsnyje³¹. Šioje normoje yra įtvirtintas vertimasis ekonomine veikla neturint licencijos arba reikiamo leidimo, tačiau apie joki kitokį neteisėtą vertimosi ekonomine veikla būdą nėra kalbama. Tai reiškia, kad Bulgarijos baudžiamajame teisėje įtvirtinta norma yra siauresnė nei daugelyje kitų postsovietinių valstybių baudžiamosiose kodeksuose. Tuo tarpu Lenkijos baudžiamajame kodekse³² nusikaltimai verslo tvarkai yra įtvirtinti 36 skyriuje, tačiau normos atitinkančios draudimą verstis neteisėta ekonomine veikla ten nėra.

Tuo tarpu Vakarų Europos šalyse neteisėtas vertimasis ekonomine veikla nėra laikomas nusikaltimu. Dažniausiai atsakomybė už šį nusikaltimą yra nustatyta administraciniuose arba mokestiniuose teisės aktuose. Kaip teigia N.F. Semionova tokį reguliavimą vakarų šalyse lemia kelios priežastys: pirma, baudžiamąją sistemą sudaro ne tik kodifikuotas Baudžiamasis kodeksas,

²⁸Moldovos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3835>

²⁹ Volženkin, B.V. *supra* note 7, p.181.

³⁰ Semionova, N. F. K voprosu ob osobennostiah ugolovnoj otvetstvennosti za nezakonnoje predprinimatelstvo po zakonodatelstvu otdelnyh zarubezhnyh stran [To a Question on the Features of the Criminal Liability for Illegal Business Activity Under the Legislation of certain Foreign Countries]. [interaktyvus]. Novgorod [žiūrėta 2014-09-23]. <http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Pravo/5_88128.doc.htm>.

³¹Bulgarijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1245689&subID=100109090,100109258,100109293,100109330,100109915#text>>

³²Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>>

bet ir kiti norminiai teisės aktai, nustatantys baudžiamąsias teises priemones taikomas esant šių aktų pažeidimams; antra, išsivysčiusiose kapitalistinėse valstybėse, kuriose ilgą laiką vyrauja rinkos ekonomika, yra susiklosčiusios ekonominės veiklos vykdymo tradicijos, jos atstovai pasižymi teisine sąmone bei teisine kultūra ir patys yra suinteresuoti vykdyti sąžiningą, teisėtą ekonominę veiklą.³³ Analizuojant Ispanijos, Austrijos, Prancūzijos, Vokietijos baudžiamuosius įstatymus, matyti, kad ten, normų kriminalizuojančių vertimąsi ekonomine veikla neturint licencijos arba leidimo, vertimąsi ekonomine veikla jos neįregistravus, nėra. Pavyzdžiui, Ispanijos baudžiamąjo kodekso³⁴ XIII dalyje yra kriminalizuojamos veikos prieš nuosavybę ir prieš socialinę-ekonominę santvarką. Šiame skyriuje įtvirtinti tokie nusikaltimai, kaip vagystė, pinigų plovimas, nusikaltimai prieš vartotojų teises, intelektinę nuosavybę, tačiau normos, atitinkančios neteisėto vertimosi ekonomine veikla veiką nėra. Austrijos baudžiamajame kodekse³⁵ dvidešimt ketvirtame – dvidešimt šeštame skyriuose galime atrasti normų, kriminalizuojančių nusikaltimus verslo tvarkai, tačiau normos kriminalizuojančios vertimąsi ekonomine veikla neturint licencijos arba jos neįregistravus nėra. Galima išskirti tik Austrijos baudžiamąjo kodekso 284 straipsnį, kuriame yra kriminalizuojamas azartinių lošimų organizavimas neturint tam valstybės institucijų išduoto leidimo. Ši norma kaip ir atitinka vieną iš neteisėtos ekonominės veiklos vertimosi požymių – tokios veiklos vykdymą neturint leidimo. Tačiau pažymėtina, kad Austrijos baudžiamajame kodekse įtvirtinta norma yra labiau siaura ir įtvirtina baudžiamumą tik vienoje srityje – organizuojant azartinius lošimus. Kaip matyti, neteisėto vertimosi ekonomine veikla veika Vakarų Europoje nėra pripažįstama nusikaltimu. Žiūrint ir į Vakarų Europos mokslininkų pateikiamus ekonominio nusikaltimo apibrėžimus, matyti, kad ir juose neteisėto vertimosi ekonomine veikla veika nėra minima, o pateikiamas apibrėžimas neapima tokios veiklos. Pavyzdžiui, vokiečių mokslininkas H. J. Šnaideris, ekonominius nusikaltimus apibrėžia kaip nusikaltimus nukreiptus prieš įmones (piktnaudžiavimas pasitikėjimu, sabotazas), prieš vartotojus (nekokybiškų produktų gamyba) taip pat prieš darbuotojus (darbo teisių pažeidimai). Tokie nusikaltimai taip pat yra vykdomi konkurencijos srityje, taip pat valstybės atžvilgiu (subsidijų gavimas apgaulės būdu), visos

³³Semionova, N. F. K voprosu ob osobennostiah ugolovnoj otvetstvennosti za nezakonnoje predprinimatelstvo po zakonodatelstvu otdelnyh zarubezhnyh stran [To a Question on the Features of the Criminal Liability for Illegal Business Activity Under the Legislation of certain Foreign Countries]. [interaktyvus]. Novgorod [žiūrėta 2014-09-23]. <http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Pravo/5_88128.doc.htm>.

³⁴Ispanijos Karalystės baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://www.sanchezcervera-abogados.com/en/2012/06/25/the-ministry-of-justice-publishes-a-translation-into-english-of-the-spanish-criminal-code/>>

³⁵Austrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>>

ekonominės sistemos atžvilgiu (atsisakymas laikytis konkurencijos taisyklių) bei visuomenės atžvilgiu (gamtos užteršimas). Pasak H. J. Šnaiderį, ekonominiams nusikaltimams būdingas sąžiningos konkurencijos išnaudojimas nelegaliais tikslais siekiant gauti finansinės naudos.³⁶ E.E. Dementjeva, išanalizavus Vakarų Europos mokslininkų pateikiamus ekonominių nusikaltimų apibrėžimus apibendrina, jog ekonominis nusikaltimas tai veikla prieštaraujanti įstatymų nustatytiems reikalavimams, sukianti žalą ekonominiams valstybės interesams, privačiam verslui ir piliečiams, vykdoma nuolat arba sistemingai siekiant gauti pelno slepiantis po teisėta ekonomine fizinių bei juridinių asmenų veikla.³⁷

Tačiau, nors Vakarų Europai nėra būdingas neteisėto vertimosi ekonomine veikla kriminalizavimas, pasitaiko ir tam tikrų išimčių. Pavyzdžiui, Olandijos baudžiamojame kodekse³⁸ 436 straipsnyje yra numatyta atsakomybė asmeniui už vertimąsi profesine veikla neturint licencijos, jeigu įstatymai nustato, kad tokia licencija yra būtina. Lyginant šią normą su Lietuvos Baudžiamajame kodekse 202 straipsnyje 1 dalyje įtvirtinta norma arba kitų postsovietinių valstybių neteisėto vertimosi ekonomine veikla norma, matyti, kad Olandijos baudžiamajame kodekse įtvirtintas nusikaltimas yra daug siauresnis. Pirma, jis kalba tik apie profesinę veiklą, t.y. tik apie vieną ekonominės veiklos rūšį. Antra, jame numatytas tik vienas nusikaltimo padarymo būdas – vertimasis neturint licencijos, t.y. jame nėra vertimosi ekonomine veikla jos neįregistravus bei vertimosi ekonomine veikla nesilaikant licencijoje nustatytų sąlygų. Atkreiptinas dėmesys taip pat ir į nustatytą sankciją. Lyginant su postsovietinių valstybių reguliavimu, numatyta sankcija yra kur kas švelnesnė – tai yra piniginė bauda. Šiek tiek įdomesnė norma yra įtvirtinta Danijos baudžiamojame kodekse³⁹ 131 straipsnyje. Jame numatyta atsakomybė asmeniui, kuris viešai arba neteisėtais tikslais melagingai nurodo, kad turi valstybės arba įgaliotų institucijų suteiktus leidimus vykdyti tam tikrą veiklą arba neturint tokių leidimų tą veiklą vykdo arba tokių leidimų netekus vis tiek tęsia veiklos vykdymą. Valstybės arba jos institucijų suteiktas leidimas gali būti prilyginamas licencijai arba būtinam leidimui, nustatytam įstatymuose norint vykdyti tam tikrą ekonominę veiklą. Nors Danijos baudžiamajame kodekse įtvirtintos normos formuluotė yra gana abstrakti, tačiau gali būti prilyginta kaip neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla inkriminuojanti norma. Neteisėto vertimosi ekonomine veikla norma

³⁶ Schneider, H.J. *Kriminologie der Gewalt*. Stuttgart, Leipzig, 1994, p.44.

³⁷Dementjeva, E.E. *Problemy borby s ekonomicheskoy prestupnostju v zarubezhnykh stranach* [Problems of struggle against economic crime in foreign countries] Nauchno-issledovatel'skij institut problem ukreplenija zakonnosti i pravoporiadka pri Generalnoj prokurature RF. Moskva, 1996. p.13.

³⁸Olandijos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242430&subID=100100457,100100460,100100462,100100581#text>>

³⁹Danijos Karalystės baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524&subID=100096345,100096366,100096647,100096703#text>>

taip pat yra įtvirtinta ir Šveicarijos baudžiamojo kodekso⁴⁰ 326-3 straipsnyje. Ši norma įtvirtina atsakomybę už vertimąsi ekonomine veikla jos neįregistravus, neturint licencijos arba leidimo, būtino vykdyti tai veiklai arba už vertimąsi kitokia ekonomine veikla nei įregistruota komerciniame registre. Lietuvos baudžiamajame kodekse taip pat yra numatyta panaši veika – vertimasis veikla nenumatyta steigimo dokumentuose, tačiau ši norma galioja tik viešiesiems juridiniams asmenims. Tuo tarpu Šveicarijoje už tokio pobūdžio nusikaltimą atsako ir privatūs juridiniai asmenys.

Apibendrinant galima teigti, jog kiekvienoje valstybėje įstatyminis reguliavimas yra labai skirtingas, susiklostantis atsižvelgiant į valstybėje vyraujančias socialines-ekonomines, socialines-politines tradicijas, teisės bei ekonomikos vystymosi raidą. Tačiau, galima pastebėti tendenciją, jog neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma yra įtvirtinta postsovietinių valstybių baudžiamojoje teisėje. Tai lėmė ilgą laiką Rytų valstybėse vyravusi planinė ekonomika bei privataus verslo vystymosi praktikos trukumas, kai siekiant sureguliuoti tinkamą rinkos vystymąsi būtinas valstybės reguliavimas. Tuo tarpu vakarų šalyse, kur rinkos ekonomika vystosi jau labai ilgą laiką bei yra susiklosčiusios tvirtos ekonominių santykių tradicijos, tokia veika yra laikoma mokestiniu arba administraciniu teisės pažeidimu, dėl to nėra kriminalizuojama. Žinoma, kaip pavyzdį, galima pateikti kelias Vakarų Europos šalis, kuriuose taip pat yra kriminalizuojama neteisėto vertimosi ekonomine veikla norma, tačiau tai labiau yra išimtis nei taisyklė. Be to, šios normos yra kur kas siauresnės ir apimančios tik labai siaurą ekonominės veiklos dalį. Taigi, kiekviena valstybė, atsižvelgiant į vyraujančius politinius, socialinius, ekonominius santykius, susiklosčiusias tradicijas bei papročius, pati pasirenka kokius santykius reikalauja didesnio valstybės įsikišimo bei griežtesnio reglamentavimo ir kokias veikas pripažinti baudžiamosias, o kokias kitų teisės šakų reglamentavimo objektu. Vienareikšmės nuomonės kuris įstatyminis reguliavimas yra teisingas – nėra. Svarbu, kad pasirinktas reglamentavimas atitiktų faktiškai vyraujančius socialinius santykius, visuomenės lūkesčius, atitiktų aiškumo, protingumo ir proporcingumo principus bei nepažeistų žmogaus teisių.

⁴⁰Šveicarijos Konfederacijos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950&subID=100098712,100098714,100098891,100098908#text>>

3. NORMOS, KRIMINALIZUOJANČIOS NETEISĖTĄ VERTIMĄSĮ ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA, RAIDA LIETUVOJE

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę įvyko labai daug pokyčių. Pasikeitė ne tik politinė, bet ir ekonominė šalies sistema. Buvo pereinama iš planinės ūkininkavimo sistemos į rinkos ekonomiką, dėl to priimant naujus įstatymus reikėjo kurti naujų ekonominių santykių įstatyminę bazę. Reikėjo atsižvelgti į tai, kad, viena vertus, svarbiausias uždavinys pereinant į rinkos ekonomiką yra sudaryti normalias sąlygas privačiam verslui, kita vertus, nekontroliuojama ir neribojama privačia verslininkyste grindžiama ūkininkavimo sistema gali kelti pavojų visuomenės saugumui, valdymo tvarkai ir net žmonių sveikatai.⁴¹ To pasekoje, atsirado poreikis nustatyti baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus ekonomikai ir verslo tvarkai. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės metais ekonomika bei ekonominiai santykiai sparčiai vystėsi bei keitėsi, dėl to ir nustatyta Baudžiamajame kodekse norma ne karta buvo keičiama ir pildoma.

Nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, siekiant pereiti į rinkos ekonomiką, buvo skatinamas privatus verslas, buvo skatinama steigti privačias įmones. Tuo pagrindu 1990 m. gegužės 08 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas,⁴² tačiau baudžiamieji įstatymai vis dar atsiliko. Tuo metu galiojančio 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁴³ (toliau – Senasis baudžiamasis kodeksas) 161 straipsnis numatė atsakomybę už vertimąsi privačia įmoninkiška veikla ir komerciniu tarpininkavimu, o Baudžiamojo kodekso 164 straipsnis numatė atsakomybę už spekuliaciją. Šie straipsniai buvo panaikinti tik atitinkamai 1991 m. ir 1993 m. Senajame baudžiamajame kodekse taip pat buvo numatyta atsakomybė už vertimąsi uždraustu verslu (162 straipsnis), kuris ir yra Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos pradininkas. 1990 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Įstatymu Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo⁴⁴ Senojo baudžiamojo kodekso 162 straipsnio norma buvo pakeista ir nustatė atsakomybę už: „Vertimasis ūkine veikla, kuriai yra draudimas, jeigu jis padarytas po to, kai buvo paskirta administracinė nuobauda už tokį pat pažeidimą, – baudžiamas bauda nuo trijų tūkstančių iki

⁴¹ Abramavičius, A. *supra* note 5, p. 8.

⁴² Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. *Lietuvos aidas*. 1990-05-16, Nr. 3-0.

⁴³ 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1961-01-01, Nr. 18-148

⁴⁴ 1990 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo. *Lietuvos aidas*. 1990-07-04, Nr. 30-0

penkių tūkstančių rublių.“ . Kaip matyti, šioje normoje įtvirtinta administracinė prejudicija, tai reiškia, kad padaryta nusikalstama veika užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik po to, kai tas pats subjektas buvo baustas už šį pažeidimą administracine tvarka. 1990 m. gegužės 08 d. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 12 straipsnyje buvo įtvirtinta, kad įmonė turi teisę užsiimti bet kokia komercine-ūkinė ar kitokia veikla, nesuvaržyta šiuo ar kitais įstatymais, įmonės įstatais, jos steigimo sutartimi ar kitais įmonės steigimo dokumentais arba kitaip neuždrausta. Tuo pagrindu, galima daryti išvadą, kad sąvoka „ūkinė veikla, kuriai yra draudimas“ yra suprantama, kaip ūkinė veikla, kuri yra suvaržyta įstatymais, įmonės įstatais arba steigimo sutartimi, arba kitaip uždrausta. Kaip teigia prof. dr. Olegas Fedosiukas „išskirtiniu šios nusikalstamos veikos sudėties bruožu buvo visiškai aiškūs kriterijai: pirma, tai pačios veiklos draudžiamumas arba būtinumas gauti leidimą; antra, administracinis baustumas už tokio pobūdžio pažeidimą.“⁴⁵ 1994 m. liepos 19d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos ir Baudžiamojo proceso kodeksu pakeitimo⁴⁶. Šiuo įstatymu buvo pakeista labai daug Senojo baudžiamojo kodekso normų, tarp jų ir normos verslo tvarkai. Po 1994 m. įstatymo Senajame baudžiamajame kodekse atsirado penktasis skirsnis „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“. Šio skirsnio 306 straipsnyje buvo skelbiama: „Vertimasis komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla, kuriai yra reikalingas leidimas, neturint leidimo, padarytas pakartotinai po administracinės nuobaudos paskyrimo už tokį pat pažeidimą, – baudžiamas pataisos darbais arba bauda. Vertimasis uždrausta komercine ar ūkine veikla – baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų ir bauda arba tik bauda.“. 1994 m. sausio 11 d. taip pat buvo priimtas įstatymas dėl Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo pakeitimo ir papildymo, kuriame buvo papildytas šio įstatymo 12 straipsnis ir įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikoje draudžiama steigti ir laikyti lošimo namus, organizuoti azartinius lošimus. Taigi, Senojo baudžiamojo kodekso 306 straipsnio pirmoje dalyje buvo numatyta nusikalstama veika, kai verčiamasi ekonomine veikla neturint leidimo, bei taip pat įtvirtinta administracinė prejudicija. Tuo tarpu antroje šio straipsnio dalyje buvo numatyta veika už vertimąsi uždrausta komercine ar ūkine veikla. Remiantis 1994 m. sausio 11 d. Įmonių įstatymo 12 straipsnio redakcija uždrausta veikla buvo suprantama kaip steigimas ir laikymas lošimo namų, azartinių lošimų organizavimas. Dėl to, galima teigti, jog šios redakcijos norma buvo gana apibrėžta ir konkreti, nustatė konkrečias baudžiamosios atsakomybės ribas.

Sekantis šios normos pakeitimas įvyko 1998 m. liepos 02 d. priėmus įstatymą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8¹, 25, 32, 35, 45, 47¹, 53¹, 54, 55, 131, 239, 241,

⁴⁵ Fedosiuk, O. *supra* note 23, p. 304.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos ir Baudžiamojo proceso kodeksu pakeitimo. *Valstybės žinios*. 1994-08-05, Nr. 60-1182.

242, 306, 321² pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131³, 310¹ straipsniais.⁴⁷ Šiuo įstatymu buvo pakeista Senojo baudžiamojo kodekso 306 straipsnio 1 dalis, kurioje buvo panaikinta administracinė prejudicija bei norma papildyta dar vienu požymiu – stambiu mastu. Šio straipsnio pirma dalis skambėjo: „*Vertimasis stambiu mastu komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neįsteigus įmonės ar kitokiu neteisėtu būdu arba neturint licencijos (leidimo) tokiai veiklai, kuriai reikalinga licencija (leidimas), – baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų ir bauda arba tik bauda.*“. Stambaus masto požymis buvo paaiškintas Senojo baudžiamojo kodekso 321² straipsnio 3 dalyje ir buvo suprantamas kaip, nusikaltimas padarytas stambiu mastu, kai gaunamos pajamos, paskutiniųjų 12 mėnesių pajamos ar nustatyta tvarka neapskaiytų prekių vertė, neteisėtai laikomų, gabenamų ar realizuotų apmokestinamų prekių vertė, ar kitokios padarytos turtinės žalos, neteisėtai gabenamų daiktų, prekių, pinigų ar meno vertybių vertė arba neišvežamų prekių ar produkcijos vertė viršija 500 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumą. Ši normos redakcija papildė nusikalstamą veiką dar naujomis veikomis – vertimasis veikla neįsteigus įmonės ir kitokiu neteisėtu būdu. Vertimasis veikla kitokiu neteisėtu būdu yra gana abstrakti sąvoka ir įnešė į normą daugiau neapibrėžtumo, nors iš kitos pusės pačios normos taikymą susiaurino požymis „stambiu mastu“, kuris buvo konkrečiai apibrėžtas ir neleido išplėsti baudžiamosios atsakomybės taikymo galimybių. Kaip ir buvo minėta, ši normos redakcija panaikino administracinę prejudiciją. Iš vienos pusės, tai buvo labai konkretus kriterijus lemiantis baudžiamosios atsakomybės atsiradimą, t.y. jeigu asmuo tą patį nusikaltimą kartoja kelis kartus ir už tai jis jau buvo baustas administracine tvarka, tai tokia asmens veika užtraukdavo baudžiamąją atsakomybę. Tai, kad asmuo nuolat kartoja tą pačią veiką rodo šios veikos (taip pat ir pačio asmens) pavojingumą, jos pakartotinumą, nuolatinį pobūdį. Iš dalies, administracinė prejudicija atitinka dabartinėje neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normoje įtvirtintą versliškumo požymį, t.y. tai rodo neteisėtos ekonominės veiklos nuolatinį pobūdį, pastovumą, pakartotinumą. Skirtumas tas, kad administracinė prejudicija yra labai konkretus kriterijus ir atribojant administracinę ir baudžiamąją atsakomybę neiškildavo didesnių sunkumų. Iš kitos pusės, iškyla klausimas ar administracinė prejudicija nepažeidžia asmens teisių ir *non bis idem* principo. Kaip, pavyzdžiui, teigia rusų mokslininkė N. F. Kuznecova, veika, savo pobūdžiu atitinkanti administracinės teisės pažeidimą negali peraugti į baudžiamosios teisės nusikaltimą vien dėl to, kad ji yra pakartojama kelis kartus⁴⁸. Tos pačios nuomonės taip pat laikosi ir S. G. Kelina. Ji teigia, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda

⁴⁷ 1998 m. liepos 02 d. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8¹, 25, 32, 35, 45, 47¹, 53¹, 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, 321² pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131³, 310¹ straipsniais. *Valstybės žinios*. 998-07-29, Nr. 67-1937

⁴⁸ Volženkin, B.V. *supra* note 8, p. 72.

priklausomai nuo padarytos veikos, o ne dėl veiką padariusio asmens savybių, t.y. nuo to, kad jis administracinę teisės pažeidimą kartoja kelis kartus. Be to, tam tikros veikos prigimtis, jos pavojingumas nesikeičia nuo to, kiek kartų ji yra kartojama.⁴⁹ Be to, šioje situacijoje atsiranda prieštaravimų su *non bis idem* principu. Jeigu asmuo už veikos padarymą buvo baustas administracine tvarka, tai už šios veikos padarymą negalima traukti baudžiamojon atsakomybėn. Baudžiamosios atsakomybės atsiradimas už tą patį pažeidimą, tik jau pakartotinį, taip pat atrodo nelogiškas. Tuo remiantis, administracinės prejudicijos panaikinimas buvo pagrįstas, tačiau tai įpareigojo įstatymų leidėją nustatyti kitas, konkrečias baudžiamosios atsakomybės atsiradimo sąlygas.

Naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, priimtas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu, taip pat numatė atsakomybę už neteisėtą vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla. Palyginus su 1998 m. normos redakcija ši veika išliko beveik nepakitusi. Pirmojoje normos dalyje atsirado naujas požymis – versliškumas, antroji dalis liko nepakitusi bei atsirado normos trečioji dalis, kuri numatė baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui. Iš pirmo žvilgsnio, normos pirmoji dalis išliko beveik ta pati. Žinoma, požymis „versliškumas“ yra abstraktus ir sudaro galimybę įvairiai interpretuoti šią normą, tačiau įvyko dar vienas esminis pakeitimas. Naujajame baudžiamajame kodekse, priešingai, nei buvo įtvirtinta ankstesnėje redakcijoje, neliko normos aiškinančios „stambaus masto“ požymio. Baudžiamajame kodekse sąvokų išaiškinimas nusikaltimams ekonomikai ir verslo tvarkai pateikiamas Baudžiamojo kodekso 212 straipsnyje, tačiau jame nepateikta nei versliškumo, nei stambaus masto sąvokų paaiškinimo. Tai nulėmė, kad norma „neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla“ tapo abstrakti, išsiplėtė jos aiškinimo bei taikymo galimybės. 2003 m. balandžio 10 d. buvo priimtas įstatymas⁵⁰, kuriuo Baudžiamojo kodekso 202 straipsnis buvo nežymiai pakeistas, t.y. buvo pašalintas vienas požymis - ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neįsteigęs įmonės. Atrodytų, kad šis normos pakeitimas susiaurino normą, bet faktiškai toks normos formulavimas nieko nepakeitė. Joje vis dar išliko požymis „kitokiu neteisėtu būdu“, kuris iš esmės gali apimti ir vertimąsi veikla neįsteigus įmonės. Pažymėtina taip pat, kad 2001 m. gegužės 17 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas⁵¹ (įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 01 d.), kuris nustatė azartinių lošimų organizavimo sąlygas ir

⁴⁹ Volženkin, B.V. *supra* note 8, p. 72.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003-04-24, Nr. 38-1733

⁵¹ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas. *Žin.*. 2001, Nr. 43-1495

tvarką Lietuvos Respublikoje. Tai reiškia, kad azartinių lošimų organizavimas Lietuvoje tapo legalizuotas, o Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalis neteko savo esmės, nes nebeliko veiklos, kurią galima būtų pavadinti uždrausta ir pritaikyti būtent šią normą. Žinoma, tarp teisės mokslininkų iškyla įvairių diskusijų dėl uždraustos veiklos sąvokos, tačiau plačiau apie tai bus kalbama kituose skyriuose. Dar vienas normos pakeitimas įvyko 2007 m. birželio 28 d.⁵², tačiau šiuo pakeitimu buvo padidintos tik normos sankcijos ribos, o dispozicija išliko tokia pati.

Apibendrinant, neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma buvo ne vieną kartą keičiamą ir pildoma. Vienu metu buvo naikinami tam tikri veikos sudėties elementai, kaip pavyzdžiui, administracinė prejudicija, kitu metu norma buvo pildoma kitokiais požymiais – stambaus masto, versliškumo kriterijais. Deja, darant visų pakeitimų analizę, negalima teigti, jog šios nusikalstamos veikos norma buvo keičiama į gerąją pusę. Papildant dispoziciją vertinamaisiais požymiais, norma tapo abstraktesnė, sunkiau aiškinama, o jos taikymo galimybės per daug išplito. Tapo sudėtingiau skirti baudžiamąją ir administracinę atsakomybes. Buvo panaikinti nusikalstamos veikos dispozicijos elementai, kurie šiuo metu atrodo buvę visai pagrįsti ir protingi, kaip pavyzdžiui, stambaus masto konkretus apibrėžimas. Be to, Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalies norma kaip kvalifikuota veikos sudėtis tapo faktiškai nebetaikoma ir labai sunkiai paaiškinama.

⁵² Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir Kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007-07-21, Nr. 81-3309

4. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ NETEISĖTĄ VERTIMĄSI ŪKINE, KOMERCINE, FINANSINE AR PROFESINE VEIKLA SĄLYGOS IR JŲ TAIKYMO PROBLEMAS

Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma kaip ir kiekviena nusikalstamos veikos norma, turi tam tikrus sudėties požymius, kurie privalomai turi būti įvykdyti siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas „Iš šio straipsnio (autorės pastaba – Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalies) *dispozicijos matyti, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda esant tokioms sąlygoms: 1) kaltininkas neturi licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalinga ar ėmėsi šiame straipsnyje numatytos veiklos kitokiu neteisėtu būdu. Šios sąlygos yra alternatyvios, baudžiamajai atsakomybei atsirasti užtenka bent vienos iš jų. Kitokių neteisėtų veiklos būdų įstatymas neatskleidžia, tačiau, sistemiškai aiškinant nagrinėjamo nusikaltimo sudėties požymius, šiuo atveju neteisėtumas taip pat sietinas ne su atskirais pažeidimais, pasitaikančiais ekonominės veiklos vykdymo metu, bet su nelegaliu šios veiklos pobūdžiu. Todėl teismų praktikoje kitokiais neteisėtais veiklos būdais gali būti pripažinti atvejai, kai, pavyzdžiui, neįregistravus juridinio asmens, verčiamasi veikla, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys; kai imamas individualios veiklos jos neįregistravus ir neįgijus verslo liudijimo, taigi faktiškai nuslėpus ją ir iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus; kai akivaizdžiai peržengiamos licencijoje (leidime) apibrėžtos veiklos ribos; kai licencija (leidimas) gauta pateikiant atsakingai institucijai melagingus duomenis ir pan. (baudžiamoji byla Nr. 2K-388-2009); 2) versliškas veiklos pobūdis ar stambus jos mastas. Šios sąlygos irgi alternatyvios, baudžiamajai atsakomybei atsirasti užtenka bent vienos iš jų, esant bent vienai iš pirmajame punkte numatytų sąlygų.“⁵³ Taigi, tam, kad veika užtrauktų baudžiamąją atsakomybę būtina įvykdyti pačią Baudžiamojo kodekso straipsnio dispozicijoje nurodytą veiką bei atitikti nustatytus veikos padarymo būdus. Žinoma, veika turi atitikti ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Kaip jau galima pastebėti iš ankstesnių šio darbo skyrių, Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje įtvirtintos normos taikymas susiduria su tam tikromis problemomis. Pirmojoje minėto straipsnio dalyje susiduriama su sąvokų aiškinimo ir normos taikymo ribų nustatymo keblumais. Kaip pavyzdžiui, pačios veikos – neteisėtu, o ypač kitokiu neteisėtu būdu, vertimosi ekonomine veikla aiškinimo ribų nustatymo problemos, stambaus masto ar versliškumo požymių aiškinimo problemos. Iš to savaime išplaukia ir baudžiamosios bei*

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 04 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-147/2010).

administracinės atsakomybių atribojimo klausimai. Problematiška yra taip pat ir Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio kvalifikuota sudėtis, t.y. vertimasis uždrausta veikla. Iškyla nemažai diskusijų dėl uždraustos veiklos suvokimo ir aplamai šios normos kvalifikuotos sudėties taikymo galimybių. Tuo remiantis, siekiant nustatyti neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos taikymo galimumą bei ribas, toliau šiame skyriuje bus pateikta detalesnė baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygų bei taikymo problemų analizė.

4.1. Trumpas nusikalstamos veikos sudėties apibūdinimas

Kiekvieną nusikalstamą veiką sudaro objektyvieji ir subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalyje kriminalizuojama veika „*Tas, kas versliškai ar stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neturėdamas licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalinga, ar kitokiu neteisėtu būdu, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.*“. Taigi, objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais yra įstatymo saugoma vertybė, veika, jos padarymo būdai, baudžiamojon atsakomybėn trauktinas asmuo bei veikos baigtumo momentas. Kaip ir buvo kalbama anksčiau, įstatymo saugoma vertybė šioje veikoje yra ekonomika ir verslo tvarka. Šios sąvokos jau buvo aptartos ankstesniame skyriuje dėl to plačiau nebus minimos. Pavojinga veika įtvirtinta Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalyje yra ėmimasis ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalinga, ar kitokiu neteisėtu būdu, kitaip tariant, neteisėtas vertimasis ekonomine veikla. Kaip matyti, šioje normoje įtvirtinta dispozicija yra alternatyvi, todėl siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, užtenka, kad jis padarytų bent vieną iš veikų. Numatyti veikos padarymo būdai yra veikos padarymas versliškai arba stambiu mastu. Asmuo, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn privalo būti ne jaunesnis nei 16 metų. Nusikalstamas veikos pobūdis lemia, kad subjektu gali būti ir įmonės vadovas arba kitoks įgaliotas asmuo. Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad atsakomybės subjektu taip pat yra ir juridinis asmuo. Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla sudėtis yra formali, dėl to padariniai nėra būtina baudžiamosios atsakomybės atsiradimo sąlyga. Veikos baigtumas yra siejamas su momentu, kai veikla pradeda verstis versliškai arba stambiu mastu. Kadangi požymiai versliškumas ir stambus mastas yra vertinamieji, riba kada veikla pradeda verstis versliškai arba stambiu mastu yra labai neryški ir kiekvienoje konkrečioje situacijoje gali būti interpretuojama labai skirtingai. (Plačiau apie tai bus kalbama kitame skyriuje)

Subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra pakaltinamumas ir tyčia. Kaip papildomi subjektyvieji požymiai išskiriami tikslas ir motyvas, tačiau neteisėto vertimosi ūkine,

komercine, finansine ar profesine veikla normoje jie nėra numatyti. Pakaltinamumas tai yra asmens galėjimas nusikaltimo darymo metu suprasti savo veiksmus ir juos valdyti. Tai yra svarbi baudžiamosios atsakomybės atsiradimo sąlyga, nes nepakaltinamas asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Neteisėtas vertimasis ekonomine veikla padaromas tiesiogine tyčia, tai reiškia, jog kaltininkas supranta, kad versliškai arba stambiu mastu verčiasi neteisėta ekonomine veikla ir to nori. Kaip pažymėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „*BK 202 straipsnyje apibrėžtų veikų subjektyvieji požymiai pasireiškia tiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad neteisėtai verčiasi ūkine, komercine ar profesine veikla, ir nori taip elgtis. Valinis tiesioginės tyčios momentas pabrėžia veikos siekimą (norėjimą). Jei asmuo nesuvokė bent vieno objektyviojo nusikalstamos veikos sudėties požymio, jo negalima nuteisti, padarius jam inkriminuotą nusikalstamą veiką. Apie kaltės turinį sprendžiama, remiantis byloje surinktų įrodymų viseto analize.*“⁵⁴

Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis, t.y. vertimasis uždrausta ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla. Taigi pavojinga veika – vertimasis uždrausta ekonomine veikla. Skirtingai nei minėto straipsnio 1 dalyje įtvirtinta veika neturi numatytų veikos padarymo būdų. Visi kiti nusikalstamos veikos sudėties požymiai yra tokie patys, kaip ir straipsnio 1 dalyje, dėl to nebus plačiau aptarinėjami. Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos yra numatytos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje, dėl to taikant baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui už vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra laikomasi Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatų. Didesnių sunkumų taikant atsakomybę juridiniam asmeniui už neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla teismų praktikoje nepasitaiko – yra laikomasi bendrų juridiniam asmeniui taikomų baudžiamosios atsakomybės sąlygų. Nors, vienoje byloje UAB „I“ buvo kaltinama pagal Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalį už tai, kad atstovaudama direktoriaus A.Č. nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype, neturint įstatymų nustatyta tvarka reikalingo leidimo – nukasė dirvožemį ir taip sunaikino reljefo formas bei iškasė valstybei priklausančius žemės gelmių išteklius. Apeliacinis teismas juridinį asmenį išteisino motyvuodamas tuo, kad jis nėra baudžiamosios atsakomybės subjektu. Nusikaltimo padarymo metu veikė ne UAB „I“, o individuali įmonė „I“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tokiam įstatymų aiškinimui nepritarė ir nagrinėdamas bylą⁵⁵, nurodė: „*A. Č. individuali įmonė*

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-332/2009).

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 04 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-258/2010).

„I.“ buvo pertvarkyta į UAB „I.“ ir atkreipė dėmesį, kad CK 2.104 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog pertvarkymas – tai juridinio asmens teisinės formos pakeitimas, kai naujos teisinės formos juridinis asmuo perima visas pertvarkytojo juridinio asmens teises ir pareigas. Tokios konstatuotos bylos aplinkybės rodo, kad pasikeitė individualios įmonės „I.“ juridinio asmens teisinė forma, tačiau toks teisinės formos pakeitimas nėra juridinio asmens pabaiga (kasacinė nutartis Nr. 2K-355/2010). Pagal CK 2.95 straipsnio 1 dalį juridiniai asmenys pasibaigia likvidavimo arba reorganizavimo būdu. Pertvarkymo, kuris numatytas CK 2.104 straipsnyje atveju, juridinis asmuo nesibaigia, bet tik keičia teisinę formą (konkrečiu atveju iš individualios įmonės į uždarąją akcinę bendrovę). Taigi apeliacinės instancijos išvada, kad UAB „I.“ nėra BK nusikaltimo subjektas ir nenustatyta šio juridinio asmens kaltė, prieštarauja faktinėms aplinkybėms.“

Apibendrinant, matyti, kad Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje numatyta norma formaliai savo sudėtimi yra gana paprasta. Problemų taikant šią normą atsiranda pradedant aiškinti jos turinį, t.y. apibrėžiant vertinamuosius požymius, baudžiamosios atsakomybės ribas.

4.2. Ekonominės veiklos (vertimosi) samprata ir rūšys

Ekonominė veikla gali būti suprantama labai plačiai. Iš esmės vertimasis ekonomine veikla tai yra bet kokia veikla, kuria siekiama gauti pajamų. Tačiau kalbant apie baudžiamąją atsakomybę ir neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla, ši sąvoka negali būti aiškinama plečiamai. Pagal 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2006/112/EB Dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos⁵⁶ 9 straipsnio 1 dalį ekonominė veikla – gamintojų, prekybininkų ar paslaugas teikiančių asmenų veikla, įskaitant kasybą bei žemės ūkio veiklą ir laisvųjų profesijų veiklą. Visų pirma ekonomine veikla laikomas materialiojo ar nematerialiojo turto naudojimas siekiant gauti nuolatinių pajamų. Lietuvos Respublikos įstatymuose ekonominės veiklos samprata yra apibrėžta Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo⁵⁷ 2 straipsnio 8 dalyje: ekonominė veikla – veikla (įskaitant gamybą, prekybą, paslaugų teikimą, žemės ūkio veiklą, žuvininkystę, kasybą, profesinę veiklą, naudojamą turto ir (arba) turtinių teisių turėjimu), kurią vykdant siekiama gauti bet kokių pajamų (neatsižvelgiant į tai, ar ją vykdant siekiama gauti pelno), išskyrus: 1) darbo veiklą, kaip ji apibrėžta šio straipsnio 7 dalyje; 2) valstybės ir savivaldybių veiklą, kaip ji apibrėžta šio straipsnio 38 dalyje, net jeigu už tokią veiklą mokami mokesčiai ar rinkliavos. Taigi, bandant apibrėžti ekonominės veiklos sąvoką, pirmiausia atkreiptinas dėmesys į mokestinius įstatymus, kurie ekonominę veiklą identifikuoja pagal du

⁵⁶ Tarybos 2006 m. lapkričio 28 d. direktyva 2006/112/EB Dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos. [2006] OL L 347/1

⁵⁷ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. *Žin.* 2002, Nr. 35-1271

aspektus: pirma, tai veikla, kuria versdamasis fizinis ar juridinis asmuo siekia gauti pajamų ar kitos ekonominės naudos; antra, ši veikla yra tęstinio, pastovaus pobūdžio⁵⁸. Taigi ekonominė veikla Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio prasme turi būti aiškinama remiantis kitais Lietuvos Respublikos įstatymais bei teisės aktais ir suprantama kaip nuolatinė, pastovaus pobūdžio bet kokia veikla, kuria siekiama gauti pajamų (pajamos nėra tapatinamos su pelnu). Literatūroje sutinkama nuomonių, kad ekonomine veikla negalima pripažinti fizinių asmenų vienkartinį sandorių sudarymą, net jeigu ir buvo užfiksuoti keli tokių sandorių sudarymo atvejai, pavyzdžiui, asmeninių daiktų pardavimas, tam tikrų vienkartinų, smulkių darbų atlikimas ir pan. Tokių sutarčių pagrindų susidarančių santykių negalima vertinti kaip nuolatinės, pastovios ekonominės veiklos ir reikalavimas tokiems asmenims registruoti individualią veiklą ir ypač tam tikrą juridinį asmenį yra nepagrįstas⁵⁹. Pažymėtina, kad prie ekonominės veiklos nėra priskiriama darbo veikla bei valstybės ir savivaldybių veikla. Darbo veikla bei valstybių ir savivaldybių veikla pagal savo pobūdį negalėtų būti suprantama kaip ekonominė veikla ir Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio prasme. Šis straipsnis kriminalizuoja vertimąsi neteisėta ekonomine veikla. Jeigu laikytume, kad darbo veikla bei valstybės ir savivaldybių veikla taip pat yra ekonominė veikla, tai Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio prasme asmenys būtų traukiami baudžiamojon atsakomybės už neteisėtą darbo veiklą bei neteisėtą valstybės ir savivaldybės veiklą, o tai kertasi su kitu teisiniu reguliavimu. Neteisėta darbo veikla gali būti suprantama, kaip darbas be darbo sutarties. Nelegalus darbas yra reguliuojamas Lietuvos Respublikos darbo kodekse, o atsakomybė už nelegalų darbą yra numatyta Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse. Tuo tarpu valstybė ir savivaldybės yra viešieji juridiniai asmenys ir gali imtis tik įstatymuose ir steigimo aktuose numatytos veiklos. Atsakomybė už stambiu mastu vertimąsi viešojo juridinio asmens steigimo dokumentuose nenumatyta veikla yra numatyta Baudžiamojo kodekso 203 straipsnio 1 dalyje.

Ekonominė veikla gali būti skirstoma į kelias rūšis, taip detaliau apibrėžiant veiklos pobūdį bei teisinį jos reguliavimą. Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje yra išskiriamos tokios ekonominės veiklos rūšys: ūkinė, komercinė, finansinė ir profesinė veikla. Pagal Baudžiamojo kodekso komentarą ūkinė veikla tai yra įvairiausia gamybinė veikla, susijusi su prekių gaminimu, pardavimu bei paslaugų teikimu. Komercinė veikla – veikla susijusi su prekių pirkimu ar pardavimu, išskyrus atvejus, kai fiziniai asmenys prekę įsigyja asmeniniams poreikiams tenkinti. Finansinė veikla tai veikla susijusi su finansinių paslaugų teikimu bei

⁵⁸ Fedosiuk, O. *supra* note 23, p. 305.

⁵⁹ Volženkin, B.V. *supra* note 8, p.167.

profesinė veikla - tai tam tikros profesijos asmens teikiamos jo profesijos srities paslaugos⁶⁰. Ūkinė veikla gali būti suprantama kaip materialių gėrybių iš ribotų išteklių gamyba ir paskirstymas, remiantis ekonominiu skaičiavimu, turint tikslą didinti išteklių savininkų turtą ir užtikrinti apibrėžtą socialinį teisingumą. 2005m. gegužės 11 d. priimtoje Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2005/29/EB⁶¹ 2 straipsnio d punkte komercinė veikla apibrėžiama kaip bet kuris prekybininko atliekamas veiksmas, neveikimas, elgesys arba pareiškimas, komercinis pranešimas, įskaitant reklamą ir prekybą, tiesiogiai susijęs su produkto pirkimo skatinimu, pardavimu arba tiekimu vartotojams. Ūkinė ir komercinė veikla tarpusavyje labai susijusios ir gali būti vykdomos vienu metu, dėl to labai dažnai šios sąvokos būna vartojamos ir apibrėžiamos kartu. Pavyzdžiui galima pateikti tokius ūkinės-komercinės veiklos apibrėžimus: ūkinė-komercinė veikla reiškia nuolatinę savarankišką, t. y. savo rizika plėtojamą, asmens veiklą siekiant pelno, susijusią su daiktų pirkimu-pardavimu ar paslaugų teikimu kitiems asmenims už atlyginimą. Komercinė-ūkinė veikla - tai civilinės teisės subjekto prekių ir/ar paslaugų gamyba bei jų realizacija, siekiant pelno.

Kaip pavyzdį, galima pateikti bylą, kurioje A.S. buvo kaltinamas tuo, kad nesilaikydamas įstatymų nustatytų reikalavimų, būdamas nenuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas, pradėjo individualią veiklą, tačiau apie tai neinformavo mokesčių administratoriaus, neįsiregistravo kaip mokesčių mokėtojas, nevedė buhalterinės apskaitos. Taip pat už tai, kad neturėdamas Suomijos koncerno „Nokia OYJ“ leidimo prekiauti „Nokia“ mobiliųjų telefonų detalėmis, vertėsi mobiliųjų telefonų „Nokia“ detalių prekyba, išsiųsdamas prekės iš Vilniaus į Kiniją, Taivanį bei Rusiją. Byloje nustatyta, kad kaltinamasis atliko 53 siuntinius ir gavo 1 788 689,75 Lt pajamų. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, nagrinėdamas bylą⁶², konstatavo: *„Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalies nuostatas, konstituciniu įstatymu Nr. I-1392 buvo suformuluoti ūkinės veiklos kriterijai. Jie apibrėžiami kaip įstatymo nustatyta tvarka įsteigta ir registruota neterminuota bei nuolatinė pramoninė, ūkinė, komercinė, profesinio pobūdžio, amatininkų bei kita veikla Lietuvoje, kuria siekiama pelno, laikantis Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytos tvarkos ir sąlygų. (...) Apeliacinės instancijos teismas teisingai aiškino Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų*

⁶⁰ Abramavičius, A. Et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras.II. Specialioji dalis*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 475.

⁶¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2005m. gegužės 11 d. Direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004. [2005] OL L 149/22.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 04 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-515/2006).

mokesčio įstatymo (2002 m. liepos 2 d. Nr.IX-1007) nuostatas ir pagrįstai pripažino, kad A. S. veikė kaip nenuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas, veikiantis per nuolatinę bazę Lietuvoje nuolat vykdydamas komercinę veiklą, nes jo vykdoma komercinė veikla nuo tokios veiklos pradžios Lietuvoje iki apmokėjimo už prekes gavimo Lietuvos bankuose sudarė uždarą komercinių operacijų ciklą. Todėl jis privalėjo įregistruoti savo individualią veiklą ir deklaruoti gaunamas pajamas atitinkamose valstybinėse institucijose.“ Taigi, teismų praktikoje ūkinė-komercinė veikla suprantama kaip nuolatinė, savo rizika vykdoma asmens veikla, susijusi su prekių pirkimu-pardavimu arba paslaugų teikimu, kurios tikslas yra pelno siekimas.

Finansinės veiklos apibrėžimas kaip toks nėra reglamentuotas, tačiau Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo⁶³ 2 straipsnio 7 dalis pateikia finansų įmonės apibrėžimą: finansų įmonė – Lietuvos Respublikos įmonė arba užsienio valstybės įmonės padalinys, kurie veikia Lietuvos Respublikoje įstatymų, reglamentuojančių finansinių paslaugų teikimą ir finansų įstaigų veiklą, nustatyta tvarka ir kurių pagrindinę veiklos dalį sudaro vienos arba daugiau šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje, išskyrus 1 punktą, nurodytų finansinių paslaugų teikimas. Finansinėmis paslaugomis yra laikoma, pavyzdžiui, finansinė nuoma, mokėjimo paslaugos, investicinės paslaugos, finansinis tarpininkavimas (agento veikla), pinigų tvarkymas, kreditingumo vertinimo paslaugos, seifo kamerų nuoma, valiutos keitimas ir t.t.. Tuo remiantis, galima teigti jog finansinė veikla apima banko, kredito įstaigų, draudimo įmonių veiklą. Profesinė veikla tai yra veikla (pavyzdžiui, medicina, teisė ar inžinerija), kuriai atlikti reikia ženklaus profesinio pasirengimo, darbo patirties ir specializuotų tam tikros trukmės studijų. Pagal 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2005/36/EB Dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo⁶⁴ 3 straipsnio a punktą reglamentuojama profesija – tai profesinės veiklos rūšis arba profesinės veiklos rūšių grupė, kuria verčiantis (arba verčiantis vienu iš jos būdų) pagal įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas tiesiogiai arba netiesiogiai reikalaujama specifinės profesinės kvalifikacijos turėjimo; visų pirma vertimosi būdu laikomas profesinio vardo, kurio naudojimas įstatymais ir kitais teisės aktais leidžiamas tik turintiesiems tam tikrą profesinę kvalifikaciją, naudojimas. Lietuvoje reglamentuojamų profesijų sąrašas yra patvirtintas Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. liepos 15 d. įsakymu Dėl Lietuvos Respublikoje reglamentuojamų profesijų sąrašo patvirtinimo.⁶⁵

⁶³ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas. *Žin.* 2002, Nr. 91-3891

⁶⁴ 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2005/36/EB Dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo. [2005] OL L 255/22.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. 4-486 “Dėl Lietuvos Respublikoje reglamentuojamų profesijų sąrašo patvirtinimo“ *TAR*. 2014-07-15, Nr. 10267

Ekonominės veiklos bei jos rūšių apibrėžimas yra gana svarbus. Jis padeda nustatyti Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio taikymo ribas bei baudžiamosios atsakomybės atsiradimo sąlygas. Ekonominės veiklos samprata leidžia nustatyti ar asmens padaryta veika patenka į neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos reglamentavimo sritį, o atskiros jos rūšys padeda atskleisti veikos neteisėtumą ir jos priešingumą teisei. Tam tikros ekonominės veiklos rūšys yra reglamentuojamos specialiais įstatymais bei teisės aktais. Pavyzdžiui, finansinė veikla – Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas, Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, profesinės veiklos - Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Taigi, nustatant atitinkamos veiklos neteisėtumą, turi būti atsižvelgiama ir į specialių įstatymų nustatytą reglamentavimą.

4.3. Vertimosi ekonomine veikla neteisėtumas ir jo nustatymo kriterijai

Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalyje yra kriminalizuojamas neteisėtas vertimasis ekonomine veikla. Kas yra neteisėta ekonominė veikla bei šios sąvokos turinys privalo būti apibrėžtas konkrečiai, nustatant tam tikras sąvokos ribas. Priešingu atveju Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalies taikymo ribos gali labai išplisti ir neteisėtai suvaržyti asmens teises. Kai kurie mokslininkai teigia, kad neteisėta ekonominė veikla tai yra: 1) veiklos vykdymas įstatymų nustatyta tvarka jos neįregistravus; 2) veiklos vykdymas neturint licencijos arba leidimo, kai įstatymai numato, kad tokia licencija arba leidimas yra būtini; 3) nesilaikant licencijoje nustatytų sąlygų⁶⁶. Baudžiamajame kodekse įtvirtinti neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla du alternatyvūs požymiai, t.y. vertimasis ekonomine veikla neturint licencijos kai ji yra reikalinga arba vertimasis ekonomine veikla kitokiu neteisėtu būdu. Šių alternatyvių požymių turinys yra labai svarbus, nes būtent neteisėta ekonominė veikla yra viena iš baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygų.

Kaip ir buvo minėta, vienas iš alternatyvių neteisėtos ekonominės veiklos požymių yra licencijos (leidimo) neturėjimas, kai ji yra reikalinga. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso⁶⁷ 2.77 straipsnio 1 dalis nustato, kad įstatymų nustatytais atvejais juridiniai asmenys gali imtis tam tikros rūšies veiklos tik gavę įstatymų nustatyta tvarka išduotą licenciją. Licencija tai tam tikras leidimas ką daryti pagal sutartį⁶⁸. Kiekvienai įstatymų nustatyta licencijuojamai veiklos rūšiai Vyriausybė tvirtina licencijavimo taisyklės, jeigu kiti įstatymai nenustato ko kita. Kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis teismas, „*Neteisėtumas apibūdinamas tuo, kad kaltininkas*

⁶⁶ Volženkin, B.V.. *supra* note 8, p.161.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Žin.*. 2000, Nr. 74-2262

⁶⁸ Keinys, S. *et al.* Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas (trečias elektroninis) leidimas. *Lietuvių kalbos institutas*. [interaktyvus] Vilnius, 2006 [žiūrėta 2014-09-04]. <<http://dz.lki.lt>>.

*versliškai ar stambiu mastu daro šio straipsnio dispozicijoje nurodytas veikas, neturėdamas licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji reikalinga. BK 202 straipsnio dispozicija blanketinė*⁶⁹. Tai reiškia, jog taikant šį požymį reikia vadovautis kitais Lietuvos Respublikos įstatymais bei teisės aktais, nustatančiais reikalavimus licencijuojamoms veikloms.

Kaip pavyzdį galima pateikti bylą, kurioje UAB „A“ ir A. S. nuteisti už tai, kad A. S., būdamas UAB „A“ direktoriumi, veikdamas juridinio asmens – UAB „A“ vardu, siekdamas gauti pajamų ir išvengti išlaidų, susijusių su žemės gelmių įsigijimu ar naudojimu, nuo 2008 m. lapkričio 11 d. iki 2009 m. vasario 12 d., UAB „A“ nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype, pažeisdami Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymo bei Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymo 2006 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. D1-451 patvirtinto Grunto geologinio tyrimo ir grunto išteklių naudojimo tvarkos aprašo reikalavimus, tyčia versliškai ėmėsi ūkinės veiklos neteisėtu būdu, t. y., neturėdami Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka išduoto leidimo kasti ir naudoti žemės gelmių išteklius (smėlį), taip pat Regiono aplinkos apsaugos departamento išduoto Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo, kurie yra būtini norint vykdyti grunto kasimo darbus, pasinaudodami UAB „A“ ir samdomų bendrovių transportu ir darbo jėga, iškasė valstybei priklausančius žemės gelmių išteklius. Klaipėdos rajono apylinkės teismas nagrinėdamas šią bylą⁷⁰ minėtą veiką kvalifikavo pagal Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalį. Pirmosios instancijos teismas veikos kvalifikaciją grindė tuo, kad žemės gelmių išteklių naudojimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Žemės gelmių įstatymas, kurį kaltinamieji pažeidė. Byloje, kaip minėta iš specialistų išvadų ir visų apklaustų liudytojų parodymų nustatyta, kad kaltinamieji neturėdami licencijos (leidimo) versliškai ėmėsi ūkine veikla, neturėdami tam leidimo, t.y. įsigijo žemės ūkio paskirties žemės sklypus, juos naudojo ne pagal paskirtį, o iš sklypų panaudojo žemės gelmių išteklius, kadangi žemės sklypai, išsidėstę plote, perspektyviame naudingųjų iškasenų išteklių suradimo atžvilgiu ir naudingas iškasenas išimtinai naudojo UAB „A“ reikmėms (smėlį, žvyrą), pristatant į UAB „A“ priklausančią betono maišymo cechą (šiuo atveju versliškumas pasireiškė parduodant betoną eilei fizinių ir juridinių asmenų) ir, į pagal sutartį su Klaipėdos miesto savivaldybe kapinių tvarkymui. Teismas daro išvadą, kad UAB „A“ ir A. S. įsigijo žemės sklypus tik dėl to, kad galėtų sumažinti bendrovės išlaidas, legaliai įsigyjant smėlį ar žvyrą bendrovės reikmėms jie už naudingas iškasenas turėjo mokėti ženkliai daugiau. Be to, darytina išvada, kad UAB „A“ ir A. S. tais pačiais motyvais, neįsigijo licencijos gabenti krovinius

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-332/2009).

⁷⁰ Klaipėdos rajono apylinkės teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 11 d. nuosprendis (bylos nr. 1-8-586/2012)

bendrovės veikloje gauti pajamų ir išvengti išlaidų, susijusių su licencijos gavimu vežti krovinius, kadangi byloje nustatyta, jog kaltinamieji gabeno krovinius ne tik savo reikmėms, bet ir atliko krovinių pervežimą kitoms įmonėms ir fiziniams asmenims už atlygį, iš to gaudami pajamas. Tačiau, kaltinamieji su tokia veikos kvalifikacija nesutiko ir teikė apeliacinį skundą. Vienas iš skundo argumentu, kodėl veika buvo kvalifikuota netinkamai buvo tai, jog veika neatitinka komercinės veiklos požymių ir dėl to licencija (leidimas) nėra reikalingas tokiai veiklai. Kaltinamieji teigė, jog „*nepažeidė valstybės išimtinės teisės į išvežtą gruntą, nes visas iškastas gruntas, buvo panaudotas miesto kapinėms. Už šį gruntą nuteistieji negavo jokių pajamų iš miesto savivaldybės administracijos, kaip kapinių įrengimo darbų užsakovo, taigi nei BUAB „A“, nei kitas asmuo neįgijo į iškastą gruntą nuosavybės teisės, t. y. valstybės išimtinė nuosavybės teisė į žemės gelmes nebuvo pažeista, o pati UAB „A“ veika neatlygintinai perkeliant gruntą į kapines, neturi versliškumo ar neteisėtos komercinės veiklos požymių. Taikant BK 202 str. 1 d. nepakanka išsiaiškinti, kad kaltininkas neteisėtai sudarė sandorius ir gavo pajamų, bet būtina nustatyti ir kitus požymius, kurie atskleistų jo veiklos sąsajumą su baudžiamojo įstatymo saugoma vertybe, t. y. kad tokia veika pažeidžia nustatytą vertimosi ekonomine veikla tvarką ir prieštarauja sąžiningos verslininkystės principams. (...) nėra išsiaiškintos aplinkybės, kiek pajamų UAB „A“ gavo už gruntą, kuris buvo panaudotas miesto kapinių praplėtimo projektui vykdyti. Versliškumas šioje nusikaltimo sudėtyje reiškia, kad ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla užsiima sistemingai ar nuolat ir tokia veikla yra nuolatinis, pagrindinis ar papildomas kaltininko pajamų šaltinis. (...) miesto savivaldybės administracija nurodo, jog už šį gruntą mokėta nebuvo, nebuvo susitarimo už jį apmokėti, be to jis buvo brokuotas. Byloje nėra įrodymų, jog UAB „A“ gruntą pardavė.“⁷¹. Apeliacinės instancijos teismas su tokiu argumentu nesutiko. Byloje nustatyta, kad kaltinamasis žemės gelmių išteklius naudojo ne savo ūkio reikmėms, o atliekant rangos sutartyje nurodytus darbus ir gaudamas už tai numatytą atlygį. Rangos sutartyje numatyta, jog bendra sutarties objekto darbų kaina yra 11 791 230 Lt su PVM. Miesto savivaldybės administracijos sąskaitos išrašai patvirtina, jog už atliktus darbus buvo apmokėta. A. S. apygardos teisme patvirtino, jog į kapines atvežė 60 tūkstančių kubų grunto ir tik už 30 tūkstančių kubų atvežto grunto negavo pajamų. Kadangi UAB „A“ vežė gruntą į kapines, vykdydama minėtoje sutartyje numatytus darbus, už kuriuos buvo numatytas atlygis, todėl nėra pagrindo teigti, kad gruntas vežamas neatlygintinai, be to, kad tokia veikla neatitinka komercinės veiklos požymių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas,*

⁷¹ Klaipėdos apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 26 d. nutartis (bylos nr. 1A-225-380/2013)

nagrinėdamas šią bylą⁷² nustatė, kad UAB „A“ nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype, neturint Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos nustatyta tvarka išduoto leidimo kasti ir naudoti žemės gelmių išteklius (smėlį), taip pat Regiono aplinkos apsaugos departamento išduoto Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo, kurie yra būtini norint vykdyti grunto kasimo darbus, pasinaudojant bendrovės, taip pat ir samdomų bendrovių transportu ir darbo jėga, iškasė valstybei priklausančius žemės gelmių išteklius. Šį gruntą, vykdant rangos sutartį, panaudojo Klaipėdos miesto kapinių keturių eilių ir kolumbariumo statybos darbuose. Byloje nustatyta, kad žemės gelmių ištekliai buvo naudojami ne savo reikmėms, o darbams, numatytiems rangos sutartyje, vykdyti, gaunant už tai numatytą atlygį. Specialisto išvadoje pasisakyta, kad UAB „A“ padarė valstybės biudžetui 39 979,50 Lt nuostolį už valstybei priklausančius gamtos išteklius nesumokėdama 39 979,50 Lt mokesčių. Tuo remiantis, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad veika atitinka Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalyje numatytą veiką ir paliko galioti Apeliacinio Teismo sprendimą, kuriame kaltinamieji buvo pripažinti kaltais padarę minėtą nusikaltimą. Pagal Baudžiamojo kodekso komentarą, vertimasis ekonomine veikla laikomas neteisėtu taip pat ir tuo atveju, kai asmuo tokią veiklą vykdo pasibaigus licencijos galiojimo laikui⁷³. Apibendrinant, neteisėta ekonominė veikla neturint licencijos (leidimo) yra gana aiškus ir konkretus požymis, kurį taikant svarbu atsižvelgti į kitų įstatymų ir teisės aktų reikalavimus.

Tuo tarpu kitas požymis – vertimasis ekonomine veikla kitokiu neteisėtu būdu – reikalauja detalesnės analizės. Tai yra abstrakti sąvoka, kuri gali būti labai įvairiai interpretuojama ir taip normos taikymas gali nepagrįstai išplisti, tačiau įstatymų leidėjas detaliau šio požymio nepaaiškina. Neteisėtas vertimasis ekonomine veikla kitokiu neteisėtu būdu gali būti traktuojamas kaip vertimasis veikla nesilaikant nustatytų įstatymų bei kitų teisės aktų reikalavimų. Galima išskirti esminius reikalavimus verslo teisėtumui: 1) kiekvienas asmuo, nutaręs pradėti verslą, privalo pasirinkti teisinę šios veiklos formą: a) juridinio asmens veiklą arba b) individualią veiklą; 2) tam tikromis veiklų rūšimis gali verstis tik tokie juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie turi įstatymų nustatyta tvarka įgytas licencijas ir leidimus; 3) tam tikromis nelicencijuojamų veiklų rūšimis gali verstis tik įstatymų nustatyta tvarka įsteigti juridiniai asmenys.⁷⁴ Kai yra pažeidžiamas bent vienas teisėtos veiklos kriterijus, tokia veikla gali būti laikoma kaip neteisėta ekonominė veikla verčiantis kitokiu neteisėtu būdu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kitokį neteisėtos veiklos požymį, aiškina taip, kad: „Kitokie neteisėtos

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-539/2013).

⁷³ Abramavičius, A. Et al.. *supra* note 60, p. 476.

⁷⁴ Fedosiuk, O. *supra* note 23, p. 306.

ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos būdai įstatymo dispozicijoje neatskleisti, tačiau kasacinės instancijos teismas, aiškindamas BK 202 straipsnio taikymą, yra ne kartą nurodęs, kad kitokiais neteisėtais veiklos būdais gali būti pripažįstami ir tokie atvejai, kai, neįregistravus juridinio asmens, verčiamasi veikla, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys; kai imamasi individualios veiklos jos neįregistravus ir neįgijus verslo liudijimo, taigi faktiškai nuslėpus ją ir iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus; kai akivaizdžiai peržengiamos licencijoje (leidimo) apibrėžtos veiklos ribos; kai licencija (leidimas) gauta pateikiant atsakingai institucijai melagingus duomenis ir pan. (kasacinės nutartys Nr. 2K-388/2009, 2K-147/2010, 2K-490/2010, 2K-199/2011).⁷⁵ Kitoje byloje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymėjo, kad: „Kitokių neteisėtų veiklos būdų įstatymas neatskleidžia, tačiau, sistemiškai aiškinant nagrinėjamo nusikaltimo sudėties požymius, šiuo atveju neteisėtumas taip pat sietinas ne su atskirais pažeidimais, pasitaikančiais ekonominės veiklos vykdymo metu, bet su nelegaliu šios veiklos pobūdžiu“⁷⁶. Reikia turėti omenyje, jog neteisėtas veiklos požymis siejamas su esminiais teisiųjų reikalavimų, keliamų ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos legalumui, pažeidimais.

Vienoje byloje R. S. pagal BK 202 straipsnio 1 dalį buvo kaltinama tuo, kad, būdama UAB „L.“ direktore pažeidė Vyriausybės 2002 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 2090 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. spalio 23 d. nutarimo Nr. 1170 „Dėl kelių transporto veiklos licencijavimo pakeitimo“ 5 punkto reikalavimą, nustatantį, kad vežėjo, turinčio licenciją, transporto priemonei, kuri naudojama keleiviams ar kroviniams vežti ir yra įregistruota Lietuvos Respublikoje, išduodama licenciją atitinkanti licencijos kortelė, ir, neturėdama licencijos kortelių automobiliams, versliškai, stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės veiklos vežti keleivius lengvaisiais automobiliais užsakomaisiais reisais tarptautinio susisiekimo maršrutais. Nagrinėjant bylą teisme, buvo nustatyta, kad keleivių vežimo veiklą vykdė oficialiai įregistruota UAB „L.“, bendrovė turėjo Kelių transporto kodekso ir Kelių transporto veiklos licencijavimo taisyklių nustatytos formos licenciją tokiai veiklai, tačiau įmonė neįvykdė reikalavimo turėti licencijos kortelės atskiriems automobiliams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas šią bylą, pažymėjo, kad: „keleivių vežimo veiklą vykdė oficialiai įregistruota UAB „L.“, bendrovė turėjo Kelių transporto kodekso ir Kelių transporto veiklos licencijavimo taisyklių nustatytos formos licenciją tokiai veiklai. Teismų vertinimu, tai rodo, kad buvo patikrintas ir įmonės gebėjimas (įmonės finansinis pajėgumas, patikimumas, kompetenciją, reputaciją) vykdyti tokią

⁷⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-174/2012).

⁷⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-490/2010).

veiklą. Iš keleivių vežimo veiklos gautų pajamų mokesčiai apskaičiuoti ir sumokėti. Apeliacinės instancijos teismo nutartyje atskleista ir licencijos kortelių atskiriems automobiliams reikšmė ir paskirtis – jos reikalingos tam, kad būtų galima paprasčiau kontroliuoti pervežimus konkrečiais automobiliais, tikrinti, kaip laikomasi vairuotojų darbo ir poilsio trukmės, keleivių saugumo reikalavimų ir kt. Pažymėtina, kad R. S. dar iki kaltinamajame akte nurodytos veiklos pradžios kreipėsi dėl licencijos kortelių išdavimo į Valstybinę kelių transporto inspekciją ir vėliau tos kortelės bendrovei buvo išduotos. Kolegija pažymi, kad tokiomis aplinkybėmis licencijos kortelių atskiriems automobiliams neturėjimą teismai visiškai pagrįstai vertino kaip aplinkybę, kuri rodo ne keleivių vežimo veiklos neteisėtumą, bet atskirą keleivių vežimo taisyklių pažeidimą, už kurį numatyta administracinė atsakomybė⁷⁷ Taigi, nors UAB „L“ ir neturėjo licencijos kortelių atskiriems automobiliams ir taip pažeidė įstatymų keliamus reikalavimus, tačiau ši veika nebuvo esminis įstatymų keliamų reikalavimų pažeidimas ir neatitiko neteisėtos ekonominės veiklos pavojingumo. Kiekvienoje byloje turi būti atsižvelgiama į aplinkybių visumą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje byloje pažymėjo: „Teisėjų kolegija neprieštarauja kasatorių teiginiams, grindžiamiems Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, kad vien tik tai, jog asmuo pradėjo vykdyti individualią veiklą, tačiau apie tai nepranešė mokesčių administratoriui, nedaro šios veiklos, kaip tokios, neteisėta per se; šios veiklos pajamos gali (turi) būti apmokestintos mokesčių įstatymų nustatyta tvarka, o atsakomybė pagal ATPK 173 straipsnį už nepranešimą apie individualios veiklos vykdymo pradžią negali atsirasti. Tačiau teisėjų kolegija pažymi, kad tais atvejais, kai asmuo, tyčia nepranešęs apie individualios veiklos, kuriai nebūtina licencija, leidimas ar kitas specialus dokumentas, suteikiantis teisę verstis atitinkamos rūšies veikla, pradžią sąmoningai į ją tęsia nuslėpdamas ją bei iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus, gali būti pripažįstama, kad asmuo vykdo veiklą kitu neteisėtu būdu ir, esant kitiems BK 202 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos požymiams, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.“⁷⁸ Taigi, gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai asmuo pradeda vykdyti individualią veiklą remiantis įstatymų nustatytais reikalavimais tinkamai jos neįregistravęs. Tačiau, jeigu tokia veika nebuvo padaryta tyčia, siekiant specialiai nuslėpti gautas pajamas, tai formalus veikos neįregistravimas dar nereiškia baudžiamosios atsakomybės atsiradimo. Kalbant apie požymį kitokiu neteisėtu būdu, išskyla klausimas dėl šios sąvokos taisyklingumo. Prof. dr. Olego Fedosiuko nuomone, požymis kitokiu neteisėtu būdu yra netaisyklingas. Pastebėtina tendencija dėl perteklinio baudžiamosios

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-388/2009).

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-48/2011).

atsakomybės taikymo pernelyg plečiamai interpretuojant kitokio neteisėto būdo požymį. Profesoriaus nuomone, norint sumažinti plečiamojo interpretavimo galimybės šį požymį reikėtų pakeisti tikslesne formuluote, pavyzdžiui kitokiu neteisėtu pagrindu.⁷⁹ Atrodytų, jog sąvokos pakeitimas didesnio skirtumo nepadaro, tačiau taikant normą ir atsakant į klausimą „koku būdu veika buvo padaryta neteisėtai?“ ir „koku pagrindu veika buvo padaryta neteisėtai?“, skirtumas tampa labiau akivaizdus. Požymis kitokiu neteisėtu pagrindu reikalauja didesnio veikos kvalifikavimo pagrindimo bei susiaurina galimybes plečiamajam normos aiškinimui.

Apibendrinant, įstatymų leidėjas Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalyje išskiria du neteisėtos ekonominės veiklos požymius, t.y. neturint licencijos (leidimo) arba kitokiu neteisėtu būdu. Neteisėta ekonominė veikla neturint licencijos (leidimo) suprantama kaip vertimasis ekonomine veikla įstatymu nustatyta tvarka negavus licencijos (leidimo). Šis požymis yra apibrėžtas ir didesnių sunkumų jo taikyme nepasitaiko. Tuo tarpu požymis kitokiu neteisėtu būdu yra abstraktus, neapibrėžtas ir taikant šį požymį didelę reikšmę vaidina susiformavusi teismų praktika. Įstatymų leidėjas detaliau šio požymio nepaaiškina, o teismų praktikoje jis suprantamas kaip vertimasis veikla neįregistravus juridinio asmens, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys; kai imamasi individualios veiklos jos neįregistravus ir neįgijus verslo liudijimo, taigi faktiškai nuslėpus ją ir iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus; kai akivaizdžiai peržengiamos licencijoje (leidimo) apibrėžtos veiklos ribos; kai licencija (leidimas) gauta pateikiant atsakingai institucijai melagingus duomenis ir pan.. Taip pat svarbu turėti omenyje, kad neteisėtas veiklos požymis siejamas tik su esminiais teisinių reikalavimų, keliamų ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos legalumui, pažeidimais ir bet koks įstatymų reikalavimų pažeidimas dar neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Požymis kitokiu neteisėtu būdu skatina plečiamąjį normos interpretavimą, dėl to būtų tikslingą patikslinti šio požymio sąvoką, pavyzdžiui, kitokiu neteisėtu pagrindu.

4.4. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės takoskyra

Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla gali užtraukti ne tik baudžiamąją bet ir administracinę atsakomybę. Kaip pažymi dr. Girius Ivoška „*nors valstybė nustato privalomą subjektų elgesį, tačiau jos vaidmuo administraciniuose ir baudžiamuosiuose santykiuose, ginant visuomenės interesus yra nevienodas. Baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose valstybė reikalauja nepažeisti tam tikrų draudimų, o juos pažeidus, valstybės įgaliotos institucijos turi pareigą nustatyti pažeidėją ir įrodyti fizinį ir psichinį asmeninį jo ryšį su pažeidimu. Administraciniuose teisiniuose santykiuose valstybė nustato subjekto elgesio ribas,*

⁷⁹ Fedosiuk, O. *supra* note 23, p. 308.

*kurias peržengus prasideda administracinė atsakomybė. Išvelgusi subjekto elgesio baudžiamuosius požymius, valstybė turi pareigą, o subjektas – teisę įrodyti tam tikro elgesio neteisėtumą ar kad jo nėra. Analogiška situacija yra ir baudžiamosios atsakomybės atvejais, todėl būtina analizuoti tokių panašių pažeidimų atskyrimo kriterijus*⁸⁰. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 173 straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, kad vertimasis komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai reikalinga licencija (leidimas), ar kitokiu neteisėtu būdu užtraukia baudą nuo vieno tūkstančio iki trijų tūkstančių litų su pagamintos produkcijos, įrankių, žaliavos ir gautų pajamų iš šios veiklos konfiskavimu. Ši administracinės teisės normos dispozicija yra beveik vienoda kaip ir Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalies norma, kurioje nustatyta, kad tas, kas versliškai ar stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neturėdamas licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalinga, ar kitokiu neteisėtu būdu, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų. Pagrindinis kriterijus skiriantis baudžiamosios atsakomybės perėjimą iš administracinės atsakomybės yra versliškumo bei stambaus masto kriterijai. Kada veika vykdoma versliškai arba stambiu mastu, įstatymų leidėjas konkrečiai neapibrėžia, dėl to šiuos požymius reikia vertinti atskirai kiekvienos konkrečios bylos kontekste. Pažymėtina, kad šie du kriterijai yra alternatyvūs ir tam, kad kiltų baudžiamoji atsakomybė pakanka bent vieno iš jų. Visgi, kad baudžiamoji atsakomybė nebūtų taikoma ir aiškinama per daug plačiai bei įgyvendintų savo tikslus bei paskirtį, labai svarbu nustatyti konkrečius kriterijus kada veika tapo tiek pavojinga ir atsakomybė iš administracinės pereina į baudžiamąją. Tai reiškia svarbu nustatyti stambaus masto bei versliškumo kriterijų ribas. Didelę reikšmę čia turi formuojama teismų praktika, kuri konkrečių bylų kontekste atskleidžia stambaus masto bei versliškumo kriterijų turinį. Dėl to, šie požymiai detaliau bus analizuojami ir atskleidžiami atskiruose darbo poskyriuose.

4.4.1. Versliškumo požymio aiškinimo ir taikymo problemos

Versliškumas yra vertinamoji sąvoka ir nustatinėjama kiekvienos bylos kontekste. Pagal Lietuvių kalbos žodyną⁸¹ versliškumas reiškia „*kad asmuo sistemingai spekuliuoja valiutinėmis vertybėmis arba vertybiniais popieriais ir gauna iš to nuolatinės pagrindines ar šalutines pragyvenimo pajamas*“. Šis apibrėžimas yra gana siauras ir kalba labiau apie finansinės veiklos versliškumą, dėl to ne visiškai tinka neteisėtos ekonominės veiklos kontekste. Tačiau iš šio

⁸⁰ Ivoška, G. Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. *Teisė*. 2003, t 48: 100-109. p. 104.

⁸¹ *Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas* [interaktyvus] Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 [žiūrėta 2014-07-20]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>

apibrėžimo jau galima matyti tam tikrus svarbius versliškumo elementus, t.y. sistemingumas ir nuolatinis jo pobūdis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare⁸² sąvoka versliškumas yra apibrėžiama kaip „*ekonominė veikla minėtais būdais užsiimama sistemingai ar nuolat (t.y. paprastai ne mažiau kaip 3 kartus) ir tokia veikla yra nuolatinis pagrindinis ar papildomas kaltininko pajamų šaltinis.*“. Kaip matyti šis apibrėžimas yra panašus į prieš tai cituotą Lietuvių kalbos žodyne pateiktą apibrėžimą, tik jis nesukonkretina ekonominės veiklos pobūdžio. Tačiau pabrėžtina, kad versliškumo elementai išlieka tie patys: sistemingumas ir nuolatinis pobūdis, pajamų šaltinis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš esmės laikosi tokios pačios pozicijos: „*versliškumas yra vertinamasis požymis, kuris nustatomas, kai ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla minėtais būdais užsiima sistemingai ar nuolat (paprastai ne mažiau kaip tris kartus) ir tokia veikla yra nuolatinis pagrindinis ar svarbus, papildomas kaltininko pajamų šaltinis*“⁸³. Ankstesniame šio darbo skyriuje buvo pateikta ekonominės veiklos sąvokos analizė. Pažymėtina, kad sąvokos „ekonominė veikla“ ir „versliškumas“ yra labai panašios, dėl to šioje vietoje išryškėja dar vienas versliškumo požymio taikymo probleminis aspektas. Kaip ir buvo minėta ankstesniame skyriuje, ekonominė veikla tai pirma, veikla, kuria versdamasis fizinis ar juridinis asmuo siekia gauti pajamų ar kitos ekonominės naudos; antra, ši veikla yra tęstinio, pastovaus pobūdžio. Lyginant šias sąvokas (žiūrėti Lentelė nr.1), matyti, kad jos iš esmės reiškia tą patį. Naudojant gramatinį metodą, galima išskirti tik tokį skirtumą, jog „ekonominė veikla“ išreiškia daiktavardį, o „versliškumas“ – būdvardį.

	Ekonominė veikla	Versliškumas
Apibrėžimas	Tai yra tęstinio, pastovaus pobūdžio veikla, kuria versdamasis fizinis ar juridinis asmuo siekia gauti pajamų ar kitos ekonominės naudos	Tai yra požymis, kai ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla užsiimama sistemingai ar nuolat (paprastai ne mažiau kaip tris kartus) ir tokia veikla yra nuolatinis pagrindinis ar svarbus, papildomas pajamų šaltinis

Lentelė nr. 1

⁸² Abramavičius, A. Et al.. *supra* note 60, p. 476.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-159/2013).

Tuo remiantis, Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalyje naudojamas kriterijus „versliškai ar stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos“ nėra tinkamas. Ūkinė, komercinė, finansinė ar profesinė veikla kaip tokia jau yra nuolatinio pobūdžio, sisteminga ir vykdoma su tikslu gauti tam tikrų pajamų, pelno. Iškyla klausimas ar tuo, kas jau yra nuolatinio pobūdžio, sistemingas galima vykdyti nuolatinai? Jei atitinkama veikla nebūtų nuolatinė, pastovi tai jau pati savaime negalėtų būti pripažinta kaip ekonominė veikla. Autorės nuomone požymis versliškumas nėra tinkamas kriterijus išreikšti ekonominės veiklos didesnę pavojingumą bei Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalies normoje yra įtvirtintas neracionaliai.

Dėl to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas bandydamas palengvinti ir paaiškinti versliškumo kriterijaus taikymą vienoje byloje papildomai pažymėjo, kad: „*Administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimas pagal veikos versliškumo požymį sudėtingesnis, nes ATPK 173 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „vertimasis veikla“ ir BK 202 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „ėmimasis veiklos versliškai“ reiškia ne ką kita kaip veiklos pastovumą, nuolatinį jos pobūdį. Pagal įstatymo formuluotą baudžiamoji atsakomybė už verslišką ėmimąsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neteisėtu būdu galima ir nesant stambaus masto požymio. Taigi versliškumo sąvoka turi apimti ne tik veiklos pastovumą ir nuolatinį jos pobūdį, bet ir kitus požymius, skiriančius ją nuo vertimosi komercine ar kitokia veikla sąvokos. Tokie požymiai – tai parengiamųjų darbų neteisėtai komercinei ar kitokiai veiklai organizuoti ir vykdyti atlikimas, šios veiklos valdymas ir kitokie veiksmai, rodantys didesnę veikos pavojingumo laipsnį. Kiekvienu atveju šis klausimas sprendžiamas individualiai, priklausomai nuo faktinių bylos aplinkybių.*“⁸⁴ Taigi, teismų praktikoje aiškinama, kad versliškumas yra suprantamas ne tik kaip sistemingas, nuolatinis vertimasis tam tikra ekonomine veikla, bet taip pat ir parengiamųjų darbų atlikimas, vadovavimas šiai veiklai ir pan. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymėjo, kad nustatant neteisėtos ekonominės veiklos buvimą, didelę reikšmę taip pat turi ir veikos pavojingumas, skiriantis administracinę atsakomybę nuo baudžiamosios. Vien veiklos pastovumo, sistemingumo ir nuolatinio pobūdžio neužtenka konstatuoti esant baudžiamajai atsakomybei: „*Kartu teisėjų kolegija pažymi ir tai, kad versliškumas kaip BK 202 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymis turi būti suvokiamas kaip kriterijus, rodantis didesnę nusikalstamos veikos pavojingumą nei analogiško administracinės teisės pažeidimo (ATPK 173 straipsnis), todėl jis negali būti identifikuojamas vien pagal padarytų pažeidimų skaičių, veikos pastovumą ar sistemingumą. Kasacinėje praktikoje atkreiptas dėmesys į tai, kad toks aiškinimas neišsprendžia baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo už neteisėtą ekonominę veiklą problemos, nes ATPK*

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-574/2011).

173 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „vertimasis veikla“ ir BK 202 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „ėmimasis veiklos versliškai“ reiškia ne ką kitą kaip veiklos pastovumą, nuolatinį jos pobūdį. Todėl versliškumo sąvoka turi apimti ne tik veiklos pastovumą ir nuolatinį jos pobūdį, bet ir kitus požymius, skiriančius ją nuo vertimosi komercine ar kitokia veikla sąvokos. Tokie požymiai – tai parengiamųjų darbų neteisėtai komercinei ar kitokiai veiklai organizuoti ir vykdyti atlikimas, šios veiklos valdymas ir kitokie veiksmai, rodantys didesnį veikos pavojingumo laipsnį⁸⁵ Taigi, versliškumas neteisėtos ekonominės veiklos kontekste yra siejamas ne tik su nuolatinio veiklos pobūdžiu, jos sistemingumu, tačiau ir su kitais veiklos požymiais – kaltinamojo pastangomis organizuojant verslą, jo tyčią, tikslą, siekius vykdant šią veiklą. Autorės nuomone, versliškumo požymis taip pat galėtų būti siejamas su neteisėtos ekonominės veiklos išvystymo, išplėtimo mastu, pavyzdžiui, nuolatinį ryšių sukūrimas su tiekėjais, paslaugos gavėjais, veiklos plėtimas, nuolatinis bendradarbiavimas su kitomis įmonėmis, partnerių suradimas, įmonės tinklų išplėtimas, didesnis rinkos užėmimas. Taip pat versliškumas yra siejamas su pajamomis, kurias ši veikla atneša. Nors Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio dispozicijoje požymiai versliškumas ir stambus mastas yra alternatyvūs ir užtenka bent vieno iš jų baudžiamajai atsakomybei kilti, tačiau teismų praktikoje pasitaiko atvejų kai aiškinant versliškumo požymį didelę įtaka padaro ir iš šios veiklos gautos pajamos.

Vienoje byloje E. M. buvo kaltinama pagal BK 202 straipsnio 1 dalį už tai, kad neteisėtai, pažeisdama Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimą Nr. 1797 „Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“ bei šiuo nutarimu patvirtintas „Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklės“, neturėdama tam reikalingo verslo liudijimo verstis vertimų veikla, versliškai teikė vertimo paslaugas, gavo už tai 10 912,72 Lt pajamų ir nesumokėjo 1636 Lt gyventojų pajamų mokesčio. Tiek pirmosios instancijos tiek apeliacinės instancijos teismas kaltinamąją E.M. išteisino. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas šią bylą⁸⁶, nustatė, jog žemesnių instancijų teismai versliškumo požymio E. M. veikoje nenustatė, argumentuodami tuo, kad tiek BK 202 straipsnio 1 dalyje, tiek ATPK 173 straipsnio 1 dalyje numatyta atsakomybė už tas pačias veikas. Pasak teismų, požymis, atribojantis administracinę atsakomybę nuo baudžiamosios, nurodytas ATPK 173 straipsnyje: administracinė atsakomybė atsiranda, kai iš neteisėtos komercinės, ūkinės, finansinės ar profesinės veiklos gaunamos pajamos (įplaukos) ar paskutiniųjų 12 mėnesių pajamos (įplaukos), ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertė neviršija 500 MGL dydžio sumos. Teismai nustatė, kad E. M. pajamos iš neteisėtos

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-335/2012).

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-574/2011).

individualios veiklos per trejus metus sudarė 5922.40 Lt (apie 45 MGL) ir iš to sprendė nesant jos veikloje nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Apeliacinės instancijos teismas papildomai nurodė, kad E. M. atliktų vertimų skaičius veikos versliškumo požymiui nustatyti įtakos neturi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pritarė ankstesnių teismų nuosprendžiams ir atmetė kasacinį skundą, pažymėdamas, kad teismas nustatė, kad 2006–2008 metais iš šios veiklos ji turėjo 5922,4 Lt pajamų. Pažymėtina ir tai, kad, mokesčių administratoriui nustačius šį pažeidimą, E. M. patikslino gyventojų pajamų mokesčio deklaracijas ir sumokėjo pajamų mokesťį. Pagal teismų nustatytas bylos aplinkybes E. M. savo neteisėtą vertimų veiklą vykdė, pasinaudodama personaline įmone „Jaunimo žodis“, o pati, kaip fizinis asmuo, šiai veiklai vykdyti sąlygų nesukūrė. Tokia neteisėta veikla teismų teisingai nevertinama kaip versliška. Autorės nuomone, siekiant atskirti versliškumo ir stambaus masto kriterijus, versliškumas negali būti aiškinamas per iš veiklos gautų pajamų prizmę. Tačiau iš kitos pusės, kai veikla yra verčiamasi versliškai, tačiau iš jos gautos pajamos yra labai mažos ir to pasekoje sukeltos neteisėtu ekonominės veiklos vertimusi pasekmės yra nežymios, galima teigti jog veika neatitinka veikos pavojingumo ir negali užtraukti baudžiamosios atsakomybės. Taigi iš neteisėtos ekonominės veiklos gautos pajamos taip pat gali būti vienas iš požymių lemiantis baudžiamosios atsakomybės atsiradimą.

Apibendrinant, versliškumas tai yra nuolatinis, pastovus sistemingas vertimasis neteisėta ekonomine veikla, kuris pasižymi kaltinamojo tyčia taip elgtis, parengiamųjų darbų vykdyti tokiai veiklai organizavimu, vadovavimas šiai veiklai, pajamų gavimas iš šios veiklos ir kiti požymiai rodantys didesnę veikos pavojingumą. Versliškumo požymis taip pat galėtų būti siejamas su neteisėtos ekonominės veiklos išplėtimo mastu, nuolatinį ryšių sukūrimu su tiekėjais, paslaugos gavėjais, nuolatinio bendradarbiavimu su kitomis įmonėmis, partnerių suradimu, įmonės tinklų išplėtimu, didesniu rinkos užėmimu. Siekiant atriboti administracinę ir baudžiamąją atsakomybę, kiekvienoje konkrečioje byloje turi būti atsižvelgiama į aplinkybių visumą, ypač į veikos pavojingumą, t.y. ar veika tapo tiek pavojinga, kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Vien formalus versliškumo požymių įvykdymas dar nereiškia, kad veika buvo tiek pavojinga, kad taptų baudžiamosios teisės objektu. Kadangi Lietuvos Respublikos įstatymai nustato ir administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla ir teisėsaugos institucijos gali taikyti tiek vieną tiek kitą įstatymų numatytą priemonę, reikėtų taip pat atsižvelgti ir į tikslus, kurių siekiama taikant ar tai administracinę ar tai baudžiamąją atsakomybę ir tos atsakomybės sukeliamas pasekmės. Tik tokiu atveju gali būti įgyvendinami teisingumo ir protingumo principai, o žmogaus teisės nebus pažeidžiamos. Autorės nuomone, sąvoka versliškumas nėra tinkama apibūdinti ekonominei veiklai, nes iš esmės jos reikšmė yra lygiai tokia pati. Negalima ir taip nuolatinio pobūdžio, pastovią veiklą apibūdinti jos pastovumu

ir sistemingumu. Tik teismų praktikos dėka šis kriterijus įgavo šiek tiek kitokią reikšmę ir tapo lengviau taikomas.

4.4.2. Stambaus masto požymio aiškinimo ir taikymo problemos

Stambaus masto požymis, taip pat kaip ir versliškumo požymis, įstatymų leidėjo nėra detaliau paaiškintas. Tai yra vertinamoji sąvoka, kuri nustatoma kiekvienoje konkrečioje byloje atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes. Stambus mastas yra siejamas su gaunamų iš neteisėtos ekonominės veiklos pajamų dydžiu. Baudžiamojo kodekso komentare, nurodoma, kad „vertinant ar užsiėmimas ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla neturint tokiai veiklai reikalingos licencijos (leidimo) ar kitokiu neteisėtu būdu padarytas stambiu mastu ar ne, būtina atsižvelgti į gaunamų pajamų dydį. Kaltininko gaminamos produkcijos ar paslaugų dydį, veiklos apimtis bei trukmę, suteiktų paslaugų dydį, veiklos apimtis bei trukmę, suteiktų paslaugų rūšį ir pan.“⁸⁷. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 173 straipsnyje yra nustatyta, kad pagal šį straipsnį administracinė atsakomybė atsiranda, kai verčiamasi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai reikalinga Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta licencija (leidimas), ar kitokiu neteisėtu būdu ir gaunamos pajamos (įplaukos) ar paskutiniųjų 12 mėnesių pajamos (įplaukos), ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertė neviršija 500 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumos. Nustatant pajamas (įplaukas), gaunamas neteisėtai verčiantis komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla, gali būti naudojami Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyti netiesioginiai apmokestinamų pajamų skaičiavimo metodai. Sprendžiant iš to, administracinė atsakomybė už neteisėtą vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla yra taikoma tada, kai metinės pajamos neviršija 500 MGL. Taigi, stambaus masto sąvoka labai dažnai yra siejama su 500 MGL dydžiu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad „*stambus mastas – vertinamasis požymis, kuris nustatomas kiekvienu individualiu atveju atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes. Tačiau sisteminis įstatymų aiškinimas leidžia spręsti, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtina nustatyti tokį per metus iš veiklos gaunamų pajamų dydį ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertę, kurie viršija ATPK 173 straipsnyje numatytą 500 MGL dydžio sumą.*“⁸⁸. Vyriausiasis administracinis teismas taip pat pažymėjo, kad „*administracinis teisės pažeidimas ir nusikaltimas atribojami atsižvelgiant į veikos versliškumą ar stambų mastą, tačiau taip pat pažymi, jog atribojimui turi reikšmės tai, kad administracinė atsakomybė galima, kai iš vykdomos neteisėtos veiklos gaunamos pajamos (įplaukos) ar*

⁸⁷ Abramavičius, A., et. al. *supra* note 60, p. 476.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-7-58/2013).

*paskutiniųjų 12 mėnesių pajamos (įplaukos) ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertė neviršija 500 MGL.*⁸⁹ Remiantis tokiu aiškinimu, iškyla klausimas, ar neįmanoma tokia teisinė situacija kai padaryta veika neatitinka administracinės teisės pažeidimo, t.y. gautos pajamos iš neteisėtos ekonominės veiklos yra didesnės nei 500 MGL, tačiau veika taip pat nėra tiek pavojinga, kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę?

J. M. pagal BK 202 straipsnio 1 dalį nuteista už tai, kad nuosavybės teise jai priklausančiame sklype, kaip fizinis asmuo neturėdama teisės naudoti žemės gelmių išteklių sudarė pirkimo pardavimo sutartį dėl žemės išteklių pardavimo ir gavo 222 536 Lt pajamų. Būtent remiantis šiuo vieninteliu požymiu – gautomis pajamomis, Apeliacinis teismas nusprendė, kad veika atitinka Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalį pagal stambaus masto požymį. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylą⁹⁰ pažymėjo: „*vien tai, kad asmuo atlikęs neteisėtą komercinę operaciją gauna pajamų, kurių dydis viršija ATPK 173 straipsnyje numatytą 500 MGL dydžio sumą, savaime nesuponuoja išvados, kad tokio asmens veikloje yra BK 202 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėties požymiai. Šiame straipsnyje numatyta nusikalstama veika kėsiniama į Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose norminiuose aktuose nustatytą verslo (vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla) tvarką. Priklausomai nuo neteisėtos veiklos pobūdžio gali būti padaroma žala ir kitoms baudžiamojo įstatymo saugomos vertybėms – valstybės finansų sistemai, aplinkai, žmonių sveikatai ir pan. Atsižvelgiant į baudžiamosios ir administracinės atsakomybės tikslus, taip pat į BK 202 straipsnio pavadinimą ir turinį, verslo tvarka kaip šios normos saugoma vertybė sietina su esminiais teisiniais reikalavimais, keliamais ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui*“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kaltinamąją J.M. išteisino. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas kaip ir imperatyviai nustato 500 MGL dydžio ribą, tačiau baudžiamoji atsakomybė taip pat privalo būti taikoma griežtai laikantis visų baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlygų ir negali būti aiškinama plečiamai. Iškyla klausimas, ar šioje vietoje neatsiranda teisės spraga, kai veika, kaip ir atitinkanti neteisėto vertimosi ekonomine veikla požymius negali būti kvalifikuojama nei kaip administracinės teisės pažeidimas nei kaip baudžiamosios teisės nusikaltimas? Autorės nuomone, Administracinių teisės pažeidimų kodekse nustatyta 500 MGL dydžio riba negali būti imperatyvus rodiklis skiriantis administracinės teisės pažeidimą nuo baudžiamosios teisės. Kvalifikuojant veiką reikėtų atsižvelgti į visas veikos aplinkybes bei veikos pavojingumą. Kaip teigia B. V. Volženkinas, neteisėta ekonominė veikla, vykdoma

⁸⁹ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2011 m. kovo 25 d. sprendimas administracinių teisės pažeidimų byloje (bylos Nr. N-575-3795-11).

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-174/2012).

neturint licencijos arba leidimo arba kitokiu neteisėtu būdu, jeigu ji nesukėlė jokių pavojingų padarinių, o pasireiškė tik gautomis didelėmis pajamomis, negali būti prilyginama nusikaltimui ir užtraukti baudžiamąją atsakomybę. Pasak šį mokslininką, tokiu atveju labai sunku pagrįsti visuotinį pavojingumą, būtiną veiką prilyginti nusikaltimui. Šiuo atveju, užtektų veiką kvalifikuoti kaip administracinės teisės pažeidimą arba netgi mokestinį nusižengimą⁹¹. Pažymėtina taip pat ir tai, kad asmuo besiverčiantis neteisėta ekonomine veikla, labai dažnai neveda tikslios buhalterinės apskaitos, neišrašo sąskaitų faktūrų ir pan. Dėl to, tikslus gautų pajamų dydžio nustatymas būna labai sudėtingas ir yra įrodinėjimo dalykas. Tuo remiantis, formalus 500 MGL ribos peržengimas neturėtų automatiškai sukelti baudžiamosios atsakomybės. Autorės nuomone, baudžiamosios atsakomybės taikymas remiantis Administracinių teisės pažeidimų kodekse nustatytais ribomis, juo labiau kai tos ribos yra įtvirtintos net ne teisės normoje, o kaip pastaba, nėra visiškai tinkamas. Siekiant suvienodinti teisės normos taikymą bei padaryti ją lengvesne aiškinimo prasme, geriausiai būtų stambaus masto kriterijų išaiškinti ir įtvirtinti Baudžiamojo kodekso 212 straipsnyje „Sąvokų išaiškinimas“ arba pačios neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos dispozicijoje.

Dar viena problema, nustatant stambaus masto požymį yra jo dydžio išreiškimas MGL (minimalaus gyvenimo lygio) dydžiu. Toks dydis buvo nustatytas jau atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. 1991 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimo Dėl minimalaus gyvenimo lygio, minimalaus darbo užmokesčio ir kitų minimalių dydžių⁹² 2.1. punkte buvo nustatytas 255 rublių vienam Lietuvos Respublikos gyventojui per mėnesį dydžio minimalaus gyvenimo lygio dydis. Vėliau šis dydis kito, nuo 1995 m. sausio 01 d. – 60 litų⁹³, nuo 1996 m. sausio 01 d. – 90 litų⁹⁴, nuo 1997 m. sausio 01 d. – 110 litų⁹⁵, nuo tų pačių metų lapkričio 01 d. – 120 litų⁹⁶, nuo 1998 m. gegužės 01 d. – 125 litų⁹⁷ dydis. Dėl to,

⁹¹ Volženkin, B.V.. *supra* note 8, p.185.

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas „Dėl minimalaus gyvenimo lygio, minimalaus darbo užmokesčio ir kitų minimalių dydžių“. *Lietuvos aidas*. 1991-07-03, Nr. 129-0

⁹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl minimalių bei kitų išmokų dydžių nustatymo ir biudžetinių įstaigų bei organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo“. *Valstybės žinios*. 1995-01-11, Nr. 4-73

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl minimalių dydžių ir kitų išmokų didinimo“. *Valstybės žinios*. 1996-01-05, Nr. 1-29

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*. 1997-01-31, Nr. 10-191

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*. 1997-11-05, Nr. 100-2531

2000 m. priimant Baudžiamąjį kodeksą buvo nuspręsta bausmių ir kitus nustatytus dydžius išreikti būtent MGL dydžiu, kuris priklausomai nuo valstybės ekonominės, socialinės padėties yra kintamas ir taip besikeičiant gyvenimo lygiui automatiškai keistųsi ir nustatyti bausmių ir kiti dydžiai. Tačiau, po 1998 m. nustatytas MGL dydis pasikeitė tik vieną kartą. Be to, 2008 m. liepos 15 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas⁹⁸, kurio 3 straipsnyje nustatytas naujas rodiklis - bazinis bausmių ir nuobaudų dydis. Šio įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje taip pat nustatyta, kad teisės aktuose, reglamentuojančiuose nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimą bei bausmių ir nuobaudų dydžių apibrėžimą ir apskaičiavimą, vartojamas rodiklis „minimalusis gyvenimo lygis“ arba „MGL“ yra tapatus ir lygus baziniam bausmių ir nuobaudų dydžiui. Šio įstatymo pagrindu 2008 m. spalio 14 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo⁹⁹, kuriame nustatytas bazinių bausmių ir nuobaudų dydis – 130 litų. Nuo to laiko nustatytas dydis taip ir nekito. Be to, po 2008 m. liepos 15 d. įstatymo įsigaliojimo, MGL dydis išliko tik Baudžiamajame kodekse bei Administracinių teisės pažeidimų kodekse. Kaip parodo teisės aktų analizė, bausmių ir kitų dydžių nustatymas Baudžiamajame kodekse MGL dydžiu nepasiteisino. Po Baudžiamojo kodekso įsigaliojimo šis dydis beveik nekito, ko pasekoje jis vis labiau neatitinka realios valstybės ekonominės padėties. Kaip teigia prof. dr. Olegas Fedosiukas, tai lemia nuolatinį Baudžiamojo kodekso griežtėjimą dėl daugelio turtinių ir ekonominių nusikalstamų veikų. Toks reguliavimas neatitinka nei baudžiamosios nei konstitucinės teisės principų.¹⁰⁰ Dėl to, požymio „stambus mastas“ aiškinimas tik per 500 MGL dydžio prizmę gali ne visai tiksliai atspindėti realią nusikalstamą ekonominę veiklą ir nepagrįstai užtraukti baudžiamąją atsakomybę.

Mokslininkų tarpe kyla tam tikrų diskusijų ir dėl pajamų sąvokos, vartojamos aiškinant stambaus masto požymį. Ekonomikos teorijoje yra išskiriamos dvi sąvokos: pajamos ir pelnas. Pagal Lietuvių kalbos žodyną¹⁰¹ pajamos tai paimamos, gaunamos lėšos, tuo tarpu pelnas tai

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*. 1998-04-03, nr. 32-869

⁹⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas. *Žin.*. 2008, Nr. 83-3294

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2008-10-21, Nr. 121-4608

¹⁰⁰ Fedosiuk, O. *supra* note 23, p. 311.

¹⁰¹ *Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas* [interaktyvus] Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 [žiūrėta 2014-07-04]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>

pajamos, gaunamos, atskaičius išlaidas. Aiškinant Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą stambaus masto požymį vartojama sąvoka pajamos. Tai reiškia, kad nustatant stambaus masto požymi skaičiuojamos visos įplaukos gaunamos vykdant ekonominę veiklą. Toks traktavimas nėra visiškai sąžiningas ir teisingas lyginant atskiras ekonomines veiklas. Pavyzdžiui, neteisėtai pardavinėjant žemės gelmėms priskiriamus produktus, už visiškai nedidelį kiekį galima gauti pajamas skaičiuojamas tūkstančiais, tuo tarpu neteisėtai užsiimant vertėjavimo paslaugomis net ir atlikus daug vertimų, sunku būtų pasiekti analogiškas pajamas. Tačiau, jeigu paskaičiuoti pelną, gautą už vertimąsi šiomis veiklomis, t.y. atėmus visas išlaidas, žmogiškąsias, technines sąnaudas, rezultatai galėtų būti visiškai kitokie. Kai kurie mokslininkai teigia, kad kalbant apie neteisėto vertimosi ekonomine veikla veiką, pajamas reikėtų suprasti būtent kaip pelną, gaunamą iš neteisėtos ekonominės veiklos. Pavyzdžiui, A.E. Žalinskij teigia, kad pajamos neteisėtos ekonominės veiklos kontekste yra būtent tai, kas savo dydžiu ir pobūdžiu yra apmokestinama valstybės nustatytais mokesčiais. N. F. Kuznecova, N.A. Lopašenko teigia, kad kalbant apie iš neteisėtos ekonominės veiklos gautas pajamas, nuo jų reikia nuskaičiuoti faktiškai patirtas išlaidas.¹⁰² Kaip ir buvo minėta šio darbo 1.2. poskyryje, pagrindinis kriterijus lemiantis neteisėto vertimosi ekonomine veikla pavojingumą, yra privalomų valstybės nustatytų mokesčių nesumokėjimas, jų išvengimas. Tuo remiantis, galima teigti, jos stambaus masto požymį reikėtų vertinti ir aiškinti ne per gautų pajamų sąvoką, bet per gauto pelno arba nesumokėtų mokesčių valstybei dydį. Toks aiškinimas suvienodintų įvairių padarytų veikų verslo tvarkai vertinimą bei suvienodintų baudžiamojo įstatymo taikymą. Ekonominė veikla gali būti vykdoma labai įvairiose, savo pobūdžiu net nepanašiose srityse, dėl to baudžiamosios atsakomybės nustatinėjimas pagal gautų pajamų dydį gali būti labai skirtingas ir kiekvienoje situacijoje ne vienodas. Toks reguliavimas gali pažeisti lygiateisiškumo, vienodo įstatymų vertinimo, teisėtų lūkesčių principus. Autorės nuomone, stambaus masto aiškinimas pagal gautą pelną arba nesumokėtų mokesčių dydį būtų teisingesnis bei užtikrintų vienodą baudžiamojo įstatymo aiškinimą.

Apibendrinant, nors stambaus masto požymis iš pirmo žvilgsnio atrodo gana paprastai paaiškinamas ir jį taikant didesnių sunkumų nekyla, tačiau detalesnė jo analizė parodo, kad ne viskas yra taip paprasta. Iš vienos pusės, stambus mastas yra vertinamasis požymis, kuris nustatomas kiekvienu individualiu atveju atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, iš kitos – remiantis Administracinių teisės pažeidimo kodeksu, jis yra apibrėžiamas 500 MGL riba. Administracinė atsakomybė negali būti taikoma, kai pajamos gautos iš neteisėtos ekonominės veiklos viršija 500 MGL, tuo tarpu iškyla klausimas ar visada viršijus 500 MGL dydžio ribą

¹⁰² Volženkin, B. V. *supra* note 8, p. 181.

automatiškai turėtų atsirasti baudžiamoji atsakomybė? Be to, kaip rodo praktika, nustatytas MGL dydis neatitinka savo paskirties. Šis dydis nuo Baudžiamojo kodekso įsigaliojimo pakito tik vieną kartą, be to, šiuo metu jis ir liko galioti tik baudžiamojoje ir administracinėje teisėje. Tai rodo baudžiamosios teisės neatitikimą realiam ekonominiam gyvenimui, kas lemia nepagrįstą baudžiamosios teisės griežtėjimą. Autorės nuomone, stambus mastas neturėtų būti aiškinamas vien tik per 500 MGL gautų pajamų dydžio prizmę. Tiksliau būtų stambaus masto kriterijų aiškinti per gauto pelno arba nesumokėtų mokesčių valstybei dydį. Siekiant palengvinti neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos taikymą, pagrįsta būtų stambaus masto sąvokos išaiškinimą įtvirtinti pačiame baudžiamajame kodekse.

5. UŽDRAUSTOS VEIKLOS KAIP KVALIFIKUOTOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES TAIKYMO PROBLEMA

Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalis numato kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį - vertimasis uždrausta ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla. Kaip ir buvo minėta anksčiau, iki 1994 m. buvo kriminalizuotas tik vertimasis uždrausta ekonomine veikla. Dėl to uždrausta ekonominė veikla buvo aiškinama kaip vertimasis ekonomine veikla neturint tam teisės, t.y. neturint licencijos, leidimo ir pan. Tačiau po 1994 m. Senojo baudžiamojo kodekso redakcijos, neteisėto vertimosi ekonomine veikla normoje atsirado naujų požymių, t.y. buvo draudžiama verstis ekonomine veikla neturint licencijos, o vertimasis uždrausta veikla tapo kvalifikuota normos sudėtis. Iki to momento, uždraustos ekonominės veiklos vienas iš požymių buvo vertimasis ekonomine veikla neturint licencijos arba leidimo, tačiau po normos pakeitimo ir šių požymių atskyrimo tapo reikalingu iš naujo apibrėžti uždraustos ekonominės veiklos sampratą. Uždrausta ekonominė veikla po normos pakeitimo tapo aiškinama kaip iš esmės negalima, įstatymuose draudžiama, nelegali ekonominė veikla. Panaši normos struktūra išliko ir naujajame Baudžiamajame kodekse. Skirtumas tas, kad nuo 1994 m. iki 2004 m. galiojo Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas, kuris numatė, kad yra draudžiamas steigimas ir laikymas lošimo namų, azartinių lošimų organizavimas, t.y. įstatymuose buvo numatytas konkretus draudimas verstis tam tikra veikla. Dėl to, uždrausta ekonominė veikla galėjo būti aiškinama bent jau kaip azartinių lošimų organizavimas. Šiuo metu bandant paaiškinti uždraustos ekonominės veiklos sąvoką susiduriama su ne menkais sunkumais. Veikos, kuriomis verčiamasi pažeidžiant įstatymų reikalavimus, atitinka Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalies normą, kaip neteisėtas vertimasis ekonomine veikla. Kas yra uždrausta ekonominė veikla ir ar iš viso tokią veiklą galima vadinti ūkine, komercine, finansine ar profesine – tapo sudėtingas klausimas. Pažymėtina taip pat, kad priešingai negu neteisėto vertimosi ekonomine veikla atveju, už vertinamąsi uždrausta ekonomine veikla nėra numatyta administracinė atsakomybė.

Aiškinant uždraustos veiklos turinį literatūroje sutinkama įvairių nuomonių. Viena iš jų siūlo uždraustą ekonominę veiklą laikyti tokią, kurią iš esmės neįmanoma verstis teisėtai, t.y. veikla, kurios vykdymas nėra numatytas apskritai. Kaip pavyzdys, tokia veikla gali būti gamyba ir prekyba narkotikais, prekyba žmonėmis. Tačiau bandant laikytis šios nuomonės susiduriama su papildomomis problemomis. Visų pirma, bandant taikyti baudžiamąjį įstatymą, paaiškėja, kad visos uždraustos veiklos yra kriminalizuojamos kitose Baudžiamojo kodekso straipsniuose. Yra aiškinama, kad Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalis tai yra bendroji norma, o kiti Baudžiamojo kodekso straipsniai, kriminalizuojantys veikas iš esmės galinčias būti laikomos uždrausta veikla – yra specialiosios normos. Taigi ir vėl grįžtame prie pradinio taško, kai

Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalis, kaip bendroji norma, yra praktiškai netaikoma. Antra, nereikėtų pamiršti, kad Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio įstatymo saugoma vertybė yra verslo tvarka. Iškyla klausimas, ar prekyba žmonėmis, narkotikų gamyba ir prekyba galima vadinti ekonomine veikla? Tokia veikla iš principo yra baudžiama ir užtraukia atsakomybę. Laikymasis nuomonės, kad tokios veikos galėtų būti tapatinamos su uždrausta ekonomine veikla iškraipytų normalų mokestinės sistemos bei baudžiamųjų įstatymų funkcionavimą. Tarkime, jeigu prekyba žmonėmis yra uždrausta ekonominė veikla, tai reiškia, kad iš jos gautos pajamos turėtų būti apmokestinamos kaip bet kokios kitos teisėtai gautos pajamos. Tai reiškia, kad traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn, galėtume traktuoti, kad toks asmuo padarė žalą valstybei ir nesumokėjo jam priklausančių mokesčių, nes vertėsi ekonomine veikla. Toks veiklos traktavimas atrodo visiškai absurdiškas, iškraipysiantis visą baudžiamojo įstatymo taikymą. Tokios nuomonės laikosi ir B. V. Volženkinas. Teisė yra vientisa sistema. Sąvokos įtvirtintos baudžiamojoje teisėje turi atitikti ir kitose teisės šakose įtvirtintas sąvokas, tarp jų ir ekonominės veiklos sąvoka. Vienodų sąvokų vartojimas skirtingomis prasmėmis atskiruose teisės šakose privestų prie teisinio absurdo¹⁰³.

Kita, literatūroje pasitaikanti nuomonė teigia, kad uždrausta veikla yra tokia, kuriai negali būti išduodamos licencijos arba leidimai, tačiau jos draudžiamumo vis tiek reikėtų ieškoti verslo tvarką reguliuojančiuose įstatymuose. Vienas iš tokių įstatymų yra Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas, draudęs steigti lošimo namus ir organizuoti azartinius lošimus, tačiau šis įstatymas nustojo galioti dar 2004 m.. Baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, kad ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos sritys, kurioms draudžiama verstis, numatytos Investicijų įstatyme, Laisvųjų ekonominių zonų pagrindų įstatyme ir kituose teisės aktuose¹⁰⁴. Tačiau, analizuojant šiuos įstatymus būtų sunku atrasti ekonominę veiklą, kuri yra uždrausta Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio prasme. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ekonominių zonų pagrindų įstatymo¹⁰⁵ 8 straipsnio 1 dalyje yra numatytas draudžiamas kapitalo investavimo ir veiklos sritys, tačiau šis draudimas yra numatytas tik įmonėms ir tik investavimo srityje. Tai reiškia, kad tai nėra bendro pobūdžio draudimas vykdyti atitinkamą veiklą ir jo taikymas Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalies prasme sunkiai įmanomas. Kitų įstatymų tiesiogiai įtvirtinančių draudimą verstis tam tikra ekonomine veikla šiuo metu nėra, dėl to Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalis faktiškai yra labai sunkiai pritaikoma.

Tačiau teisinėje doktrinoje taip pat aiškinama, kad uždrausta ekonominė veikla gali būti pripažinta ekonomine veikla reikalaujanti turėti atitinkamą licenciją arba leidimą, tačiau asmuo

¹⁰³ Volženkin, B. V. *supra* note 8, p. 166.

¹⁰⁴ Abramavičius, A. Et al.. *supra* note 60, p. 477.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos ekonominių zonų pagrindų įstatymas. *Žin.* 1995, Nr. 59-1462

besiverčiantis tokia veikla iš esmės neturi teisės gauti minėtos licencijos arba leidimo, t.y. asmuo net ir norėdamas verstis šia veikla teisėtai, negalėtų to padaryti. Rūta Kaziliūnaitė teigia, kad „Ypatybė, uždraustą veiklą skirianti nuo pažeidžiant nustatytą verslo tvarką vykdomos veiklos, akcentuojama įvardijant skirtumus tarp BK 202 straipsnio 1 ir 2 dalyje nurodytų nusikalstamų veikų: šio straipsnio 1 dalyje padaroma veika pasižymi tuo, kad ūkinė, komercinė, profesinė ar finansinė veikla vykdoma neturint reikalingo leidimo ar licencijos užsiimti šia veikla, o veiklai, kuria užsiimantys asmenys gali būti traukiami atsakomybėn pagal BK 202 straipsnio 2 dalį, būdinga tai, kad užsiimti tokia veikla leidimai ar licencijos apskritai neišduodami“¹⁰⁶. Pavyzdžiui, vienoje byloje V. N. nuteistas už tai, kad laikė labai didelį kiekį psichotropinių medžiagų – ne mažiau kaip 2,39 g fenazepamo, po to, tęsdamas savo nusikalstamą veiką, gabeno bei platino perduodamas psichotropines medžiagas – fenazepamą – bendruomenės slaugytojams ir pasiūlė jas neteisėtai laikyti bei jomis prekiauti kaimo vietovėse esančiose pirminės sveikatos priežiūros įstaigose. Be to, V. N., būdamas fizinis asmuo, neįsteigęs įmonės ir neturėdamas licencijos farmacinei veiklai, versliškai, pažeisdamas Farmacinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 1 dalį, 10¹ straipsnio 1 dalį, ėmėsi uždraustos komercinės veiklos: iš nenustatyto šaltinio įgijo neteisėtu būdu į Lietuvos Respubliką įvežtus, Lietuvos Respublikos vaistinių preparatų registre neregistruotus, nenustatytos farmacijos įmonės pagamintų įvairių vaistinių preparatų, pakuočių ženklavimo reikalavimų pagal galiojančius teisės aktus neatitinkančius įvairių vaistinių preparatų, gabeno bei platino uždraustus vaistinius preparatus per kaimo vietovėse esančias pirminės sveikatos priežiūros įstaigas ir taip gavo pajamų.

Pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas šią bylą¹⁰⁷ veiką kvalifikavo pagal Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalį – vertimasis uždrausta ekonomine veikla. Teismas tokį veikos kvalifikavimą argumentavo tuo, kad pagal Farmacinės veiklos įstatymo 10 ir 10¹ str. savarankiška farmacine praktika turi teisę verstis tik vaistininkai ar kiti farmacijos specialistai ir tik turėdami Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka išduotą licenciją fiziniams asmenims verstis farmacine praktika. Farmacijos specialistas, neturintis licencijos, turi teisę verstis farmacine praktika tik kito farmacijos specialisto, turinčio licenciją, priežiūroje. Juridiniai asmenys nurodyta farmacine veikla gali verstis tik gavę Vyriausybės įgaliotos institucijos išduotą licenciją juridiniams asmenims verstis farmacine veikla. Be to, aukščiau minėto Įstatymo 2 str. 1 d. nurodyta, kad į Lietuvos Respubliką gali būti įvežami ir (ar) importuojami, atiduodami į apyvartą ir vartojami sveikatos priežiūrai tik Lietuvos Respublikoje ir Europos Bendrijoje

¹⁰⁶ Kaziliūnaitė, R. Baudžiamąją atsakomybę užtraukiančių savanaudiškos veiklos aspektų įtaka iš šios veiklos gaunamo turto statusui. *Socialinių mokslų studijos*. 2003, 5 (1): 347–365. p. 350.

¹⁰⁷ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-20-349/2009).

registruoti vaistai, išskyrus išimtinus atvejus, nurodytus šio Įstatymo 7 str. Pastarasis reikalavimas detalizuotas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. birželio 5 d. įsakymu Nr. 320 patvirtintų Geros vaistų platinimo praktikos taisyklų 44 str., kur nurodyta, kad vaistinėms gali būti tiekiami registruoti ar kitais teisės aktais leisti vartoti Lietuvoje vaistai, kurių pakuotės tekstas, ženklavimas bei vartotojui pateikiama informacija atitinka teisės aktais nustatytus reikalavimus. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad kaltinamasis V.N. neturėjo įgyto aukštojo išsilavinimo bei neturėjo tinkamos kvalifikacijos prilyginamos farmacijos specialisto profesinei kvalifikacijai. Ikiteisminio tyrimo metu surinktais įrodymais nustatyta, kad V. N. neteisėtu būdu į Lietuvą įvežtus ir Lietuvoje neregistruotus vaistinius preparatus gabeno ir platino per kaimo vietovėse esančias pirminės sveikatos priežiūros įstaigas. Vykdyti tokia veikla kaltinamasis nebuvo įkūręs jokios įmonės. Tuo remiantis, teismas nustatė, jog visa tai rodo, kad V. N. užsiėmė draudžiama komercine veikla, t. y. veikla, susijusia su draudžiamų parduoti vaistų pardavimu. Draudžiamus vaistus kaltinamasis platino per daugelį pirminių sveikatos priežiūros įstaigų ir už tai gavo papildomų pajamų. Lietuvos Apeliacinis Teismas nagrinėdamas šią bylą¹⁰⁸ iš esmės atkartojo pirmosios instancijos teismo argumentus. Lietuvos Apeliacinis Teismas nustatė, jog remiantis Farmacinės veiklos įstatymo 10 ir 10¹ straipsniais, kaltinamasis V. N. nebuvo įgijęs vaistininko profesinės kvalifikacijos ir neturėjo farmacijos magistro kvalifikacinio laipsnio, jo įgytas aukštasis išsilavinimas nebuvo nustatyta tvarka prilygintas farmacijos specialisto profesinei kvalifikacijai. Be to, V. N. nebuvo įkūręs jokios įmonės, turinčios licenciją verstis šia veikla. Apeliacinės instancijos teismas taip pat nurodė, kad Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie LR Sveikatos apsaugos ministerijos Farmacijos produktų platinimo įmonių inspekcijos vyriausiųjų specialistų duotų kratų metu paimtų vaistinių preparatų įvertinimo matyti, jog beveik visi įvertinimui pateikti vaistiniai preparatai neregistruoti Lietuvos Respublikoje, vaistinių preparatų pakuočių ženklavimas neatitinka galiojančių teisės aktų reikalavimų, dalies vaistinių preparatų pasibaigęs tinkamumo vartoti laikas, todėl, vadovaujantis LR Farmacinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 1 dalimi ir 4 straipsnio 3 dalimi, tokiais vaistiniais preparatais draudžiama prekiauti Lietuvos Respublikoje. Apeliaciniu skundu, kaltinamasis teigė, kad nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, nebuvo įrodytas ekonominis tokios veiklos pobūdis. Lietuvos Apeliacinis Teismas tokį argumentą atmėtė remiantis byloje surinktais įrodymais. Pasak juos buvo įrodyta, kad platinant šiuos vaistus buvo tariamasi dėl jų pardavimo kainos, buvo uždėti antkainiai, kas parodo, jog iš šitos veiklos buvo gaunamos pajamos. Atsižvelgdama į aukščiau išdėstytas aplinkybes, apeliacinės instancijos

¹⁰⁸ Lietuvos Apeliacinio Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 22 d. nuosprendis (bylos nr. 1A-113/2010)

teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad V. N. užsiėmė draudžiama komercine veikla, t. y. veikla, susijusia su draudžiamų parduoti vaistų pardavimu. Draudžiamus vaistus kaltinamasis platino per daugelį pirminių sveikatos priežiūros įstaigų ir už tai gavo papildomų pajamų.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas šią bylą¹⁰⁹ paliko galioti pirmųjų instancijų teismų nuosprendžius ir tokią veiklą kvalifikavo pagal Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalį kaip vertimasis uždrausta ekonomine veikla. Pažymėtina, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neargumentavo ir plačiau neatskleidė uždraustos ekonominės veiklos turinio. Doktrinoje sutinkama nuomonių pritarančių tokiam veikos kvalifikavimui. Pavyzdžiui, Rūta Kaziliūnaitė teigia, kad šioje situacijoje veikos neteisėtumas pasireiškė ne tik tuo, kad veiklą vykdė asmuo neturintis licencijos bei ir tuo, kad veiklą vykdė fizinis asmuo, nors pagal galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus farmacine veikla gali verstis tik juridiniai asmenys. Be to, kaltininkas įgijo, gabeną ir platino uždraustus vaistinius preparatus, t.y. pagal įstatymų reikalavimus neregistruotus vaistus. Dėl to, tokia veikla iš pagrindo negali būti įteisinta ir laikoma uždrausta¹¹⁰. Toks uždraustos ekonominės veiklos aiškinimas taip pat gali būti ginčijamas. Farmacinė veikla iš principo nėra draudžiama, tiesiog tam, kad ją būtų galima verstis reikalingi atitinkami leidimai, taigi vertimasis farmacine veikla neturint licencijos atitinka Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalį. Teiginys, kad veiklą vykdė fizinis asmuo ir jis norėdamas verstis tokia veikla iš principo negalėtų gauti licencijos irgi yra ginčytinas. Įmonės įsteigimas gali būti traktuojamas kaip viena iš sąlygų gauti licenciją, o įsteigti įmonę iš esmės gali bet kuris fizinis asmuo. Prekyba vaistais, kurie nebuvo įregistruoti įstatymo nustatyta tvarka taip pat vertinama kaip prekyba neįvykdžius tam tikrų įstatymo reikalavimų, tačiau patys vaistai automatiškai dar netampa uždrausti, t.y. visiškai išimti iš apyvartos ir negalintys joje atsidurti.

Kitas pavyzdys, pagal Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymą¹¹¹ alkoholinius gėrimus turi teisę gaminti registruoti juridiniai asmenys, turintys licenciją gaminti šiuos produktus. Pasak Rūtos Kaziliūnaitės, jei, pažeisdami šio įstatymo nuostatas ir neturėdami licencijos, alkoholinius gėrimus gamintų fizinis ir juridinis asmuo, jie atsakytų pagal skirtingus BK straipsnius: juridinis asmuo pagal BK 202 straipsnio 1 dalį už tai, kad vertėsi licencijuojama ūkine veikla neturėdamas reikiamos licencijos, o fizinis asmuo – pagal BK 201 straipsnį, kuris yra bendroji norma BK 202 straipsnio 2 dalies atžvilgiu, už tai kad vertėsi specialaus įstatymo uždrausta veikla – namų gamybos alkoholinių gėrimų gaminimu. Kitaip tariant, šioje situacijoje juridinis asmuo atsakys už tai, kad leistina ūkine veikla vertėsi pažeisdamas nustatytą jos

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-193/2011).

¹¹⁰ Kaziliūnaitė, R. *supra* note 106, p. 350.

¹¹¹ Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas. *Žin.*. 1995, Nr. 44-1073

vykdymo tvarką, o fizinis asmuo – už patį vertimąsi šia veikla, t. y. pačią gamybą.¹¹² Darbo autorė su tokiu baudžiamojo įstatymo traktavimu nesutinka. Toks uždraustos veikos aiškinimas bei vienos ir tapačios veikos skirtingas kvalifikavimas prieštarauja Baudžiamojo kodekso nuostatomis ir juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlygoms. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad: „*juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „juridinio asmens specifika suponuoja ir atitinkamų jo baudžiamosios atsakomybės pagrindų bei sąlygų nustatymą BK, inter alia tai, kad pagal BK juridinio asmens atsakomybė atsiranda tik tada, kai nusikalstamą veiką jo naudai arba jo interesais (arba tik jo naudai) padaro fizinis asmuo, turintis tam tikrų požymių, kurie jį sieja su juridiniu asmeniu. Taigi norint juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn būtina nustatyti, ar buvo padaryta atitinkama fizinio asmens nusikalstama veika. Vadinasi, BK 20 straipsnio 1, 2, 3 dalyse įtvirtintas teisinis reguliavimas negali būti traktuojamas kaip reiškiantis, kad juridinis asmuo gali atsakyti ir nenustačius nusikalstamos veikos“ (Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas). Taigi, atsižvelgiant į juridinio asmens specifiką (juridinis asmuo yra specifinis teisinių santykių subjektas inter alia tuo aspektu, kad teisinių santykių dalyvis jis yra per fizinius asmenis), baudžiamosios atsakomybės juridiniam asmeniui kilimas yra neatsiejamas nuo fizinio asmens, susijusio atitinkamais ryšiais su juridiniu asmeniu, padarytos nusikalstamos veikos nustatymo. Tokiu atveju juridinio asmens veikos vertinimo sąlyga, atsižvelgiant į baudžiamojo įstatymo nuostatas, reglamentuojančias juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindus, yra fizinio asmens padaryta nusikalstama veika. Taigi BK 20 straipsnio prasme juridiniam ir fiziniam asmenims gali ir turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už vieną ir tą pačią nusikalstamą veiką, kurią padaro fizinis asmuo.“¹¹³*

Įsivaizduokime, įmonės vadovas, neturinčios licencijos gaminti alkoholinius gėrimus, įmonės interesais, tyčia tokius gėrimus gamino ir platino. Dėl to, įmonės padaryta veika kaip ir atitinka Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalį. O kaip būtų su įmonės vadovu? Pagal Baudžiamąjį kodeksą, bei teismų praktiką įmonės vadovas taip pat turėtų atsakyti pagal Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalį. Tačiau, pagal Rūtą Kaziliūnaitę, jeigu analogišką veiką padarytų fizinis asmuo, jis būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalį. Tuo remiantis, atsiranda teisinė situacija kai baudžiamasis įstatymas yra aiškinamas ne sistemingai ir vienodą teisinę padėtį turintiems asmenims baudžiamasis įstatymas būtų taikomas skirtingai. Vienintelis dalykas skiriantis šiuos du asmenis,

¹¹² Kaziliūnaitė, R. *supra* note 106, p. 351.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-P-95/2012).

tai, kad pirmasis yra įmonės vadovas, neturinčios licencijos tokie veiklai, o antrasis iš viso nėra įregistravęs įmonės. Autorės nuomone, toks skirtumas nėra pakankamas skirtingai traktuoti veikos pavojingumą ir taikyti kvalifikuotą sudėtį. Iš kitos pusės, įmonei gaminti ir realizuoti tokius, neteisėtu būdu, pagamintus alkoholinius gėrimus yra dar lengviau nei fiziniam asmeniui, dėl to ir tokios veikos sukelta žala gali būti dar didesnė.

Lietuvos teismų praktikoje pasitaikė taip pat atvejis, kuomet uždrausta ekonomine veikla buvo pripažintas archeologinių radinių pardavinėjimas. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 27 d. nutarimo Prekybos antikvariniais daiktais taisyklių¹¹⁴ (2009-06-17 redakcija) 3 punktą draudžiama prekiauti archeologiniais radiniais, išskyrus archeologinius radinius, kurie teisėtai įgyti kitose valstybėse ir įvežti į Lietuvos Respubliką. N.B. pirmosios instancijos teisme buvo nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalį už tai, kad interneto svetainėje „Mainyk.lt“ įdėjo ietigalio ir pentinių kirvių nuotraukas, ir siekdamas gauti pajamų, nurodė, kad parduoda ietigalį už 1000 Lt. Vėliau, pirkėju prisistačiusiam policijos pareigūnui, pardavė ietigalį ir du pentinius kirvius už 1000 Lt, taip vertėsi uždrausta komercine veikla. Apeliacinės instancijos ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas su tokiu veikos kvalifikavimu nesutiko ir nuosprendį pakeitė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad „Apeliacinės instancijos teismas tinkamai pagrindė ir sprendimą išteisinti N. B. pagal BK 202 straipsnio 2 dalį. Apeliacinės instancijos teismas darė teisingą išvadą, kad N. B. veika negali būti vertinama kaip BK 202 straipsnio 2 dalyje numatyto nusikaltimo padarymas, nes nenustatytas veiksmų sistemiskumas, pelnymasis iš prekybos archeologiniais radiniais. Vienkartinis sandoris ir vienkartinis pajamų gavimas nelaikytini vertimusi uždrausta veikla BK 202 straipsnio prasme.“¹¹⁵. Kitaip tariant, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad vienkartinis archeologinių radinių pardavimas nėra laikomas ekonomine veikla, tai nėra sisteminga, nuolatinė veikla, kuri yra vienas iš kaltininko pajamų šaltinių. Kaip ir buvo minėta anksčiau šiame darbe, vienkartiniai sandoriai dar nėra laikomi ekonomine veikla. Pažymėtina, kad tokia veikla sistemingai ir nuolatinai verstis būtų itin sudėtinga. Archeologinis radinys yra ypač retas dalykas, tai nėra prekė kuria galima būtų sistemingai prekiauti, dėl to iš esmės vertimasis tokia ekonomine veikla yra neįmanomas. Be to, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nuo 2013 m. liepos 10 d. įsigaliojo nauja Prekybos antikvariniais daiktais taisyklių redakcija, pagal

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas Dėl prekybos antikvariniais daiktais taisyklių patvirtinimo. *Žin.*, 2003, Nr. 113-5072

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-275/2014).

kurią ankstesnės redakcijos 3 punktas buvo panaikintas. Pagal naujosios redakcijos¹¹⁶ 2 punktą prekiauti antikvariniais daiktais galima esant tam tikroms nustatytoms aplinkybėms gavus licenciją arba pranešus Kultūros paveldo departamentui. Tuo remiantis, prekyba antikvariniais daiktais, net jeigu ir atitiktų ekonominės veiklos požymius, negalėtų būti daugiau traktuojama kaip uždrausta veikla, bet kaip vertimasis ekonomine veikla neturint licencijos arba kitokiu neteisėtu būdu.

Apibendrinant, nors teoriškai ir įmanoma atrasti uždraustos ekonominės veiklos sąvokų paaiškinimų, tačiau jie visi yra kuriami dirbtinai ir realiai labai sunkiai pritaikomi. Kaip rodo analizė, teismų praktikoje, pavyzdžių taikant Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalį beveik nėra, o ir ten sunku atrasti uždraustos ekonominės veiklos turinio atskleidimą. Įstatymų leidėjas šio požymio taip pat detaliau nepaaiškina ir faktiškai nustojus galioti Lietuvos Respublikos įmonių įstatymui kartu „mirė“ ir Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalis. Lietuvos Respublikos įstatymai neįtvirtina uždraustų ekonominių veiklų, o iš prigimties neteisėtos veiklos, tokios kaip prekyba žmonėmis, prekyba narkotikais, vargu ar galima priskirti prie ekonominės veiklos. Kaip ir buvo minėta, tai iškraipytų tiek baudžiamųjų, tiek mokestinių įstatymų taikymą.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas Dėl prekybos antikvariniais daiktais taisyklių patvirtinimo. *Žin.*, 2013, Nr. 73-3676

IŠVADOS

Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma įtvirtinta Baudžiamajame kodekse yra viena iš valstybės teisinių priemonių, reguliuojančių ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Ši norma draudžia verstis įstatymams ir kitiems teisės aktams prieštaraujančia ekonomine veikla, taip siekiant apsaugoti tiek valstybės, tiek visuomenės interesus. Kaip parodė šis darbas, dėl vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos iškyla daug diskusijų, t.y. dėl jos kriminalizavimo tikslingumo, vertinamųjų kriterijų aiškinimo, normos taikymo ribų nustatymo, kvalifikuotos normos sudėties taikymo. Šio darbo tikslas buvo išanalizuoti ir apibendrinti neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos aiškinimą bei taikymą, nustatyti baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas. Atskleisti šios nusikalstamos veikos sudėties požymius, takoskyros tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės kriterijus. Taip pat išanalizuoti ir atskleisti kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties – uždraustos ekonominės veiklos, taikymo problematiką bei normos suvokimą. Taigi, įgyvendinant šį tikslą, buvo padarytos sekančios išvados:

1. Neteisėto vertimosi ekonomine veikla normos įstatymo saugoma vertybė yra ekonomika ir verslo tvarka, kuri turi būti suprantama kaip visumos ir dalies santykis. Atsižvelgiant į baudžiamosios teisės paskirtį, minėta įstatymo saugoma vertybė turi būti aiškinama siaurinamai ir suprantama kaip verslo tvarka. Verslo tvarka sietina su esminiais teisiniais reikalavimais, keliamais ūkinės, komercinės, finansinės ir profesinės veiklos legalumui ir suprantama kaip tam tikros taisyklės, įtvirtintos įstatymuose ir kituose teisės aktuose, kurių privaloma laikytis besiverčiant atitinkama veikla.

2. Stipriai ekonomiškai išsivysčiusių šalių patirtis bei įstatyminis reguliavimas rodo, jog baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla nėra būtina. Veikos pavojingumas, jos sukelti padariniai, gali būti įveikiami kitomis įstatymų nustatytais poveikio priemonėmis, t.y. taikant civilinės bei administracinės teisės normas. Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma nebeatitinka realius visuomenėje vyraujančius ekonominius-socialinius santykius, tačiau Lietuvoje vis dar nėra kalbama apie šios normos dekriminalizavimo galimybę.

3. Apibendrinus tiek Vakarų, tiek Rytų valstybių praktiką dėl neteisėto vertimosi ekonomine veikla kriminalizavimo, pastebėtina tendencija, jog valstybėse, kuriuose rinkos ekonomika turi galias tradicijas ir ilgaamžę praktiką neteisėtas vertimasis ekonomine veikla nėra laikomas nusikaltimu, o priskiriamas prie administracinių arba mokestinių nusižengimų. Tuo tarpu valstybėse, kuriuose rinkos ekonomika tik pradeda kurtis ir vystytis, yra linkusios griežčiau reguliuoti ūkinę veiklą ir taikyti griežtesnes teises poveikio priemones. Skirtingose valstybėse

vyrauja begalė variacijų, kaip turėtų būti kriminalizuojama ši norma ir kiekviena iš jų turi tiek privalumų, tiek trūkumų. Vienareikšmės nuomonės kuris įstatyminis reguliavimas yra teisingas – nėra. Pasirinktas reglamentavimas turi atitikti faktiškai vyraujančius socialinius santykius, visuomenės lūkesčius, aiškumo, protingumo ir proporcingumo principus bei nepažeisti žmogaus teisių.

4. Neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma ne vieną kartą buvo keičiama ir tobulinama. Galima teigti, jog ne visi normos pakeitimai buvo racionalūs. Papildant dispoziciją vertinamaisiais požymiais, norma tapo abstraktesnė, o jos taikymo galimybės išplito. Tapo sudėtingiau skirti baudžiamąją ir administracinę atsakomybes. Panaikinti nusikalstamos veikos sudėties elementai, kurie šiuo metu atrodo buvę pagrįsti ir protingi. Istorinė normos raida nulėmė, jog Baudžiamojo kodekso 202 straipsnyje atsirado kvalifikuota normos sudėtis, tačiau jos taikymas yra labai sudėtingas.

5. Vertinant neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normą formaliuoju aspektu, galima teigti jog šios normos sudėtis yra gana paprasta. Tai yra formalios sudėties nusikalstama veika, susidedanti iš paprastos ir kvalifikuotos nusikaltimo sudėčių. Nustatant normos objektyviusius ir subjektyviusius sudėties elementus didesnių sunkumų neiškyla – normos problematika pasireiškia jos turinio atžvilgiu.

6. Ekonominės veiklos vykdymas yra viena iš baudžiamosios atsakomybės už vertimąsi neteisėta ekonomine veikla nustatymo sąlygų. Ekonominė veikla tai yra tęstinio, pastovaus pobūdžio veikla, kuria versdamasis fizinis ar juridinis asmuo siekia gauti pajamų ar kitos ekonominės naudos. Ekonominė veikla Baudžiamajame kodekse išskiriama į kelias rūšis: ūkinė-komercinė veikla - nuolatinė, savo riziką vykdoma asmens veikla, susijusi su prekių pirkimu-pardavimu arba paslaugų teikimu, kurios tikslas yra pelno siekimas; finansinė veikla – tai banko, kredito įstaigų, draudimo įmonių veikla; profesinė veikla - veikla kuria verčiantis pagal įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas reikalaujama specifinės profesinės kvalifikacijos turėjimo. Traukti baudžiamojon atsakomybėn galima tik tokį asmenį, kurio vykdoma veikla atitinka visus ekonominės veiklos požymius.

7. Baudžiamajame kodekse išskiriami du neteisėtos ekonominės veiklos vykdymo požymiai: neturint licencijos (leidimo) arba kitokiu neteisėtu būdu. Neteisėtos ekonominės veiklos vykdymas neturint licencijos (leidimo) suprantamas kaip vertimasis ekonomine veikla įstatymu nustatyta tvarka negavus licencijos (leidimo). Neteisėtos ekonominės veiklos vykdymas kitokiu neteisėtu būdu suprantamas kaip vertimasis veikla neįregistravus juridinio asmens, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys; kai imamasi individualios veiklos jos neįregistravus ir neįgijus verslo liudijimo, taigi faktiškai nuslėpus ją ir iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus; kai akivaizdžiai peržengiamos licencijoje (leidimo) apibrėžtos veiklos ribos;

kai licencija (leidimas) gauta pateikiant atsakingai institucijai melagingus duomenis ir pan.. Veiklos neteisėtumo požymis siejamas tik su esminiais teisinių reikalavimų, keliamų ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos legalumui, pažeidimais.

8. Versliškumas aiškinamas kaip nuolatinis, pastovus sistemingas vertimasis neteisėta ekonomine veikla, kuris pasižymi kaltinamojo tyčia taip elgtis, parengiamųjų darbų vykdyti tokiai veiklai organizavimu, vadovavimas šiai veiklai, pajamų gavimas iš šios veiklos ir kiti požymiai rodantys didesnę veikos pavojingumą. Sąvoka versliškumas nėra tinkama apibūdinti ekonominei veiklai, nes iš esmės jos reikšmė yra lygiai tokia pati. Negalima ir taip nuolatinio pobūdžio, pastovią veiklą apibūdinti jos pastovumu ir sistemingumu.

9. Stambus mastas tai vertinamasis požymis nustatomas kiekvienu individualiu atveju. Tačiau atsižvelgiant į ATPK 173 straipsnyje numatytą 500 MGL dydžio sumą, baudžiamajai atsakomybei kilti būtina nustatyti tokį per metus iš veiklos gaunamų pajamų dydį ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertę, kurie viršija ATPK nurodytą sumą. Tačiau, nustatytas MGL dydis neatitinka realių šiuo metų susiklosčiusių ekonominių santykių. Vartojama gautų pajamų sąvoka taip pat yra netikslinga ir turėtų būti keičiama į pelno arba nesumokėtų mokesčių sąvoką. Pagrįsta būtų stambaus masto sąvokos išaiškinimą įtvirtinti pačiame Baudžiamajame kodekse.

10. Administracinės ir baudžiamosios atsakomybių atribojimas už vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla remiasi dviem vertinamaisiais kriterijais: neteisėtos ekonominės veiklos vykdymas versliškai arba stambiu mastu. Siekiant atriboti administracinę ir baudžiamąją atsakomybę, kiekvienoje konkrečioje byloje turi būti atsižvelgiama į aplinkybių visumą, ypač į veikos pavojingumą. Vien formalus požymių įvykdymas dar nereiškia, kad veika buvo tiek pavojinga, kad taptų baudžiamosios teisės objektu. Reikėtų taip pat atsižvelgti ir į tikslus, kurių siekiama taikant ar tai administracinę ar tai baudžiamąją atsakomybę ir tos atsakomybės sukeltas pasekmės.

11. Kvalifikuota neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla norma yra faktiškai „mirusi“. Visi teorijoje kuriami uždraustos ekonominės veiklos sąvokos paaiškinimai yra dirbtiniai ir labai sunkiai pritaikomi. Teismų praktikoje Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalies taikymo pavyzdžių beveik nepasitaiko, o ir tie yra ginčytini ir neatskleidžiantys uždraustos ekonominės veiklos turinio.

PASIŪLYMAI

Lietuvos Respublika priklauso valstybių grupei, kuriuose rinkos ekonomika palyginus, pradėjo kurtis visai ne seniai. Todėl ekonominių - socialinių santykių srityje reikalaujama didesnio valstybės įsikišimo bei griežtesnio reguliavimo. Kaip rodo Lietuvos baudžiamosios teisės raidos analizė, neteisėto vertimosi ekonomine veikla norma Lietuvoje egzistuoja per visą Lietuvos Respublikos nepriklausomybės laikotarpį ir yra stipriai įsitvirtinusi baudžiamojoje teisėje. Dėl to, Lietuvos visuomenė vis dar nėra pasirengusi visiškai dekriminalizuoti neteisėto vertimosi ekonomine veikla normą. Tačiau, kadangi ši normą turi labai daug probleminių aspektų ir jos taikymas sukelia nemenkai problemų, būtina šią normą tobulinti ir keisti.

Siūloma keisti Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 1 dalį ir išdėstyti taip:

„1. Tas, kas stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neturėdamas licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalinga, arba kitokiu neteisėtu pagrindu,

baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.“

Siūloma Baudžiamojo kodekso 202 straipsnio 2 dalį panaikinti ir išdėstyti taip:

„2. Neteko galios.“

Siūloma Baudžiamojo kodekso 212 straipsnį papildyti nauja 4 dalimi, buvusią 4 dalį laikyti 5 dalimi ir išdėstyti taip:

„4. Šio skyriaus 202 straipsnyje nurodytas stambus mastas yra kai verčiamasi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai reikalinga Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta licencija (leidimas), ar kitokiu neteisėtu pagrindu ir nesumokėtų privalomų mokesčių iš šios veiklos valstybei suma, jei ja būtų verčiamasi teisėtai, viršija 75 minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumą.

5. Šiame skyriuje nurodyti juridiniai asmenys yra bet kokie juridiniai asmenys, išskyrus valstybę, savivaldybę, valstybės ir savivaldybės instituciją ir įstaigą bei tarptautinę viešąją organizaciją.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Žin.*. 1985, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*. 2000, Nr. 89-2741
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Žin.*. 2000, Nr. 74-2262
5. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas. *Žin.*. 1995, Nr. 44-1073
6. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas. *Žin.*. 2001, Nr. 43-1495
7. Lietuvos Respublikos ekonominių zonų pagrindų įstatymas. *Žin.*. 1995, Nr. 59-1462
8. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas. *Žin.*. 2002, Nr. 91-3891
9. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. *Lietuvos aidas*. 1990-05-16, Nr. 3-0.
10. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Žin.*. 2004, Nr. 63-2243.
11. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. *Žin.*. 2002, Nr. 35-1271
12. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas. *Žin.*. 2008, Nr. 83-3294
13. 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1961-01-01, Nr. 18-148
14. 1990 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo ir papildymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo. *Lietuvos aidas*. 1990-07-04, Nr. 30-0
15. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos ir Baudžiamojo proceso kodeksu pakeitimo. *Valstybės žinios*. 1994-08-05, Nr. 60-1182.
16. 1998 m. liepos 02 d. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8¹, 25, 32, 35, 45, 47¹, 53¹, 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, 321² pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131³, 310¹ straipsniais. *Valstybės žinios*. 1998-07-29, Nr. 67-1937
17. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003-04-24, Nr. 38-1733
18. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo

pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir Kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007-07-21, Nr. 81-3309

19. Austrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>>

20. Danijos Karalystės baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524&subID=100096345,100096366,100096647,100096703#text>>

21. Baltarusijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <http://etalonline.by/?type=text®num=HK9900275#load_text_none_1_>

22. Bulgarijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1245689&subID=100109090,100109258,100109293,100109330,100109915#text>>

23. Gruzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241370&subID=100095257,100095259,100095267,100095520,100095539#text>>

24. Ispanijos Karalystės baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://www.sanchezcervera-abogados.com/en/2012/06/25/the-ministry-of-justice-publishes-a-translation-into-english-of-the-spanish-criminal-code/>>

25. Kazachstano Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00087&uro=080200>>

26. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>>

27. Moldovos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3835>

28. Olandijos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242430&subID=100100457,100100460,100100462,100100581#text>>

29. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-15] <<http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>>

30. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-08] <<http://zakonbase.ru/ugolovnyj-kodeks/>>

31. Šveicarijos Konfederacijos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-30] <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950&subID=100098712,100098714,100098891,100098908#text>>

32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas „Dėl minimalaus gyvenimo lygio, minimalaus darbo užmokesčio ir kitų minimalių dydžių“. *Lietuvos aidas*. 1991-07-03, Nr. 129-0
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl minimalių bei kitų išmokų dydžių nustatymo ir biudžetinių įstaigų bei organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo“. *Valstybės žinios*. 1995-01-11, Nr. 4-73
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl minimalių dydžių ir kitų išmokų didinimo“. *Valstybės žinios*. 1996-01-05, Nr. 1-29
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*. 1997-01-31, Nr. 10-191
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*. 1997-11-05, Nr. 100-2531
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“. *Valstybės žinios*. 1998-04-03, nr. 32-869
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2008-10-21, Nr. 121-4608
39. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas Dėl prekybos antikvariniais daiktais taisyklių patvirtinimo. *Žin.*, 2003, Nr. 113-5072
40. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nutarimas Dėl prekybos antikvariniais daiktais taisyklių patvirtinimo. *Žin.*, 2013, Nr. 73-3676
41. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. 4-486 “Dėl Lietuvos Respublikoje reglamentuojamų profesijų sąrašo patvirtinimo“ *TAR*. 2014-07-15, Nr. 10267
42. Tarybos 2006 m. lapkričio 28 d. direktyva 2006/112/EB Dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos. [2006] OL L 347/1
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0112&from=LT>
43. Europos Parlamento ir Tarybos 2005m. gegužės 11 d. Direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004. [2005] OL L 149/22.
44. 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2005/36/EB Dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo. [2005] OL L 255/22.

Specialioji literatūra:

45. Abramavičius, A. Kai kurie baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus ūkininkavimo (verslo) tvarkai klausimai pagal naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. *Teisė*. 2003, t. 48: 7-14.
46. Abramavičius, A. Et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II. Specialioji dalis*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p.475
47. *Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas* [interaktyvus] Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 [žiūrėta 2014-07-04]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>
48. Chiliuta, V. *Sem argumentov v polzu dekriminalizaciji nezakonnogo predprinimatelstva* [Seven Arguments in Favor of the Decriminalization of Illegal BusinessActivity] [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-20] <<http://livelawyer.ru/ugolovnyj-protsess/analitika/item/280-sem-argumentov-v-polzu-dekriminalizatsii-nezakonnogo-predprinimatelstva/>>
49. Dementjeva, E.E. *Problemy borby s ekonomicheskoj prestupnostju v zarubezhnyh stranach* [Problems of struggle against economic crime in foreign countries] Nauchno-issledovatel'skij institut problem ukreplenija zakonnosti i pravoporiadka pri Generalnoj prokurature RF. Moskva, 1996.
50. Fedosiuk, O. Baudžiamoji atsakomybė už vertinamą neteisėtą komercinę, ūkinę, finansinę ar profesinę veiklą: optimalių kriterijų beiėškant. *Jurisprudencija*. 2013, 20(1): 301–317.
51. Francis, K.A. *What Can Happen If You Open a Business Without a Business License?* [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-15] <<http://smallbusiness.chron.com/can-happen-open-business-business-license-2461.html>>
52. Ivoška, G. Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. *Teisė*. 2003, t. 48: 100-109.
53. Karpovich, O.G. *Ugolovno-pravovaja okhrana predprinimatel'skoj dejatel'nosti v Rossii i stranakh Evropy* [Criminal-law protection of enterprise activity in Russia and Europe] [interaktyvus] Maskva, 2003 [žiūrėta 2014-07-15] <<http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=131217>>
54. Kaziliūnaitė, R. Baudžiamąją atsakomybę užtraukiančių savanaudiškos veiklos aspektų įtaka iš šios veiklos gaunamo turto statusui. *Socialinių mokslų studijos*. 2003, 5 (1): 347–365.
55. Keinys, S. et al. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: šeštas (trečias elektroninis) leidimas. *Lietuvių kalbos institutas*. [interaktyvus] Vilnius, 2006 [žiūrėta 2014-09-04]. <<http://dz.lki.lt>>.
56. *Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas* [interaktyvus] Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 [žiūrėta 2014-07-20]. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>

57. Pranka, D. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 179 straipsnyje numatyta nusikalstama veika ir civilinės teisės pažeidimą skirianti riba. *Jurisprudencija*. 2011, 3(2): 649–664.
58. Schneider, H.J. *Kriminologie der Gewalt*. Stuttgart, Leipzig, 1994.
59. Semionova, N. F. *K voprosu ob osobennostiah ugolovnoj otvetstvennosti za nezakonnoje predprinimatelstvo po zakonodatelstvu otdelnyh zarubezhnyh stran* [To a Question on the Features of the Criminal Liability for Illegal Business Activity Under the Legislation of certain Foreign Countries]. [interaktyvus]. Novgorod [žiūrėta 2014-09-23]. <http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Pravo/5_88128.doc.htm>.
60. Volženkin, B.V. *Prestuplenija v svere ekonomicheskoy dejatelnosti (ekonomicheskije prestuplenija)* [Crimes in the field of economic activity (economic crimes)]. Sankt-Peterburg: Juridicheskij centr Press, 2002.
61. *Obshhaja charakteristika prestuplenij v sfere ekonomicheskoy dejatelnosti* [General characteristics of the crimes in the sphere of economic activity] [interaktyvus] [žiūrėta 2014-07-08] <<http://www.finexg.ru/obshhaya-xarakteristika-prestuplenij-v-sfere-ekonomicheskoy-deyatelnosti/>>

Lietuvos teismų praktika:

62. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas “Dėl ATPK atitikties Konstitucijai“ *Valstybės žinios*. 2005-11-12, Nr. 134-4819.
63. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“. *Valstybės žinios*. 2006-01-19 Nr. 7-254.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 04 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-515/2006).
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-332/2009).
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-388/2009).
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gegužės 04 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-258/2010).
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-490/2010).
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-48/2011).

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-193/2011).
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-574/2011).
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-P-95/2012).
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-174/2012).
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-335/2012).
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-7-58/2013).
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-159/2013).
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-539/2013).
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-275/2014).
79. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2011 m. kovo 25 d. sprendimas administracinių teisės pažeidimų byloje (bylos Nr. N-575-3795-11).
80. Lietuvos Apeliacinio Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 22 d. nuosprendis (bylos nr. 1A-113/2010)
81. Klaipėdos apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 26 d. nutartis (bylos nr. 1A-225-380/2013)
82. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1-20-349/2009).
83. Klaipėdos rajono apylinkės teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 11 d. nuosprendis (bylos nr. 1-8-586/2012)

Doval, J. Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla kaip nusikalstama veika, jos taikymas teismų praktikoje ir atribojimas nuo administracinės teisės pažeidimo / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. O. Fedosiuk. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Teisės fakultetas, 2014. – 73 p.

ANOTACIJA

Baigiamajame magistro darbe yra pateikiama ir analizuojama neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos taikymo problematika, baudžiamosios ir administracinės atsakomybių atribojimo probleminiai kriterijai. Atlikto tyrimo tikslas yra išskirti probleminius šios normos aspektus, juos atskleisti bei apibendrinant mokslinę doktriną ir teismų praktiką pateikti konkrečius normos taikymo sprendimus. Darbe taip pat iškeliami baudžiamosios atsakomybės pagrįstumo bei taikymo sąlygų problematika. Pateikiama užsienio šalių praktika bei alternatyvūs baudžiamosios atsakomybės taikymo variantai. Mokslinio tyrimo metu yra pateikiami pasiūlymai dėl neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos tobulinimo, kvalifikuotos normos sudėties panaikinimo.

Reikšminiai žodžiai: vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos taikymo problematika; uždrausta ekonominė veikla; neteisėta ekonominė veikla; versliškumas ir stambus mastas; nusikaltimai verslo tvarkai.

Doval, J. Illegal farming, commercial, financial and professional activities as an criminal offense, application of norm in practice of court and delimitation of the administrative offense / Final Master Thesis of Criminal Law and Criminology. Supervisor prof. dr. O. Fedosiuk. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2014. – 73 p.

ANNOTATION

Problems of using norms of illegal farming, commercial, financial and professional activities, and criminal and administrative liability limitation problem criteria are presented and analyzed. Aim of study, which was carried out, is to distinguish problematic aspects of this norm, to uncover these problematic aspects and to present specific solutions of application of this norm through generalization of scientific doctrine and practice of courts. Practice of foreign countries and alternative variants of application of criminal liability are presented. Suggestion, concerning the improvement of norms of illegal farming, commercial, financial or professional activity and removal of qualified norm content, are presented during this scientific study.

Key words: Problems of using norms of illegal farming, commercial, financial and professional activities; banned economic activity; illegal economic activity; the business criteria and criteria of large scale; crimes against business order.

SANTRAUKA

Kadangi Lietuvoje rinkos ekonomika, privatus verslas sąlyginai pradėjo kurtis ir vystytis nelabai seniai, ekonomine veikla reikalauja didesnės valstybės kontrolės ir griežtesnio reguliavimo. Lietuvos teisės sistemoje už vertimąsi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla yra numatyta tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė, tačiau kaip rodo praktika, taikant šią normą susiduriama su normos aiškinimo ir taikymo problemomis. Susiduriama su normos sąvokų aiškinimo keblumais, normos taikymo ribų nustatymu, kvalifikuotos normos sudėties aiškinimo problemomis bei baudžiamosios ir administracinės atsakomybių atribojimo klausimais. Taip pat iškyla diskusijų dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo už vertimąsi neteisėta ekonomine veikla būtinumo. Nors ši baudžiamosios kodekso norma sulaukia labai daug kritikos, teisės doktrinoje ji nėra labai plačiai išnagrinėta ir išanalizuota. Šio darbo tikslas yra remiantis įstatymų nuostatomis, moksline literatūra bei teismų praktika, išanalizuoti ir apibendrinti neteisėto vertimosi ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla normos aiškinimą bei taikymą, išskirti konkrečias šios normos baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas. Atskleisti šios nusikalstamos veikos sudėties požymius, takoskyros tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės kriterijus, taip pat išanalizuoti ir atskleisti kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties – uždraustos veiklos, taikymo problematiką.

Atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad kalbant apie baudžiamosios atsakomybės pagrįstumą už neteisėtą vertimąsi ekonomine veikla, vienodos valstybių praktikos nėra. Kaip rodo Vakarų valstybių praktika, su šiuo nusikaltimu galima kovoti taikant administracinės arba mokesčines teisinės priemones, tačiau Lietuvoje vis dar nėra susiklosčiusių gilių ekonominių santykių tradicijų ir visuomenė tokiam reguliavimui nėra pasiruošusi. Tyrimo metu buvo nustatyta, jog taikant minėtą normą turi būti labai konkrečiai apibrėžta įstatymo saugoma vertybė bei ekonominės veiklos sąvoka, nes tik tokiu būdu galima nustatyti baudžiamosios atsakomybės ribas. Baudžiamosios kodekso 202 straipsnio 1 dalis sukelia nemažai taikymo problemų, t.y. versliškumo bei stambaus masto kriterijai, kurie yra pagrindiniai požymiai atribojantys administracinę ir baudžiamąją atsakomybes, yra neapibrėžti, nekonkretus ir išplečiantys baudžiamosios atsakomybės taikymo galimybes. Veikos padarymo būdai, ypač kitokiu neteisėtu būdu taip pat yra neapibrėžti. Tyrimo metu buvo susisteminta ir išanalizuota teismų praktika bei pateiktos konkrečios išvados ir pasiūlymai. Buvo nustatyta, jog Baudžiamosios kodekso 202 straipsnio 2 dalis faktiškai yra nebetaikoma. Darbe siūloma tobulinti Baudžiamosios kodekso neteisėto vertimosi ekonomine veikla normą: pašalinti versliškumo kriterijų, stambaus masto požymį įtvirtinti Baudžiamajame kodekse nustatant konkrečias taikymo ribas, o kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį iš viso panaikinti.

SUMMARY

Since market economy and private business started to develop relatively not so long ago, economical activities requires more government control and more strict regulation. In Lithuanian system of law there is criminal and administrative liability for engaging in farming, commercial, financial and professional activities, but as the practices show, we encounter problems of explanation and application of this norm. There are difficulties with explanation of norms concept, determination of norm application boundaries, explanation of qualified norm content and disassociation of criminal and administrative liabilities. There are also concerns about the necessity of application of criminal liability for engaging in illegal economical activities. Although this norm of Criminal Code receives a lot of criticism, it is not widely examined and analyzed in doctrine of law. Aim of this work to analyze and generalize the explanation and application of norm for illegal farming, commercial, financial and professional activities according to provisions of law, scientific literature and practice of court and to distinguish specific conditions for use of criminal liability of this norm. To reveal the signs of content of this criminal activity, criteria of division between criminal and administrative liability, also to analyze and reveal problems of application of content of qualified criminal activity – illegal activity.

Carried out study showed that different countries did not have same practices of validity of criminal liability for engaging in illegal economical activities. Practice of western countries shows that administrative and tax law measures can help fighting with this offense, but deep economical relation tradition has not formed yet in Lithuania and society is not ready for such regulation. Study showed that in order to apply this norm, value which is protected by the law and definition of economic activity must be described very specifically because it is only way to determine the boundaries of criminal liability. 1st part of 202 article of Code of Law produces a lot of problems of application, i.e., criteria of business and large scale, which are the main signs that separate administrative and criminal liability, are not defined, not specific and they expand the possibilities of application of criminal liability. Practice of law was analyzed and systemized, specific conclusions and suggestions were presented during this study. It was determined that 2nd part of 202 article of Code of Law is actually discarded. It is suggested to improve the norm of engaging in illegal economic activity in Criminal Code: to remove the business criteria, criteria of large scale must be consolidated in Criminal Code by determining specific boundaries of its application, and qualified content of criminal activity must be removed.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2014-12-05
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Teisės fakulteto, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos specializacijos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) Julianna Doval,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla kaip nusikalstama veika,
jos taikymas teismų praktikoje ir atirbojimas nuo administracinės teisės pažeidimo“:

- 1.Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
- 2.Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)